

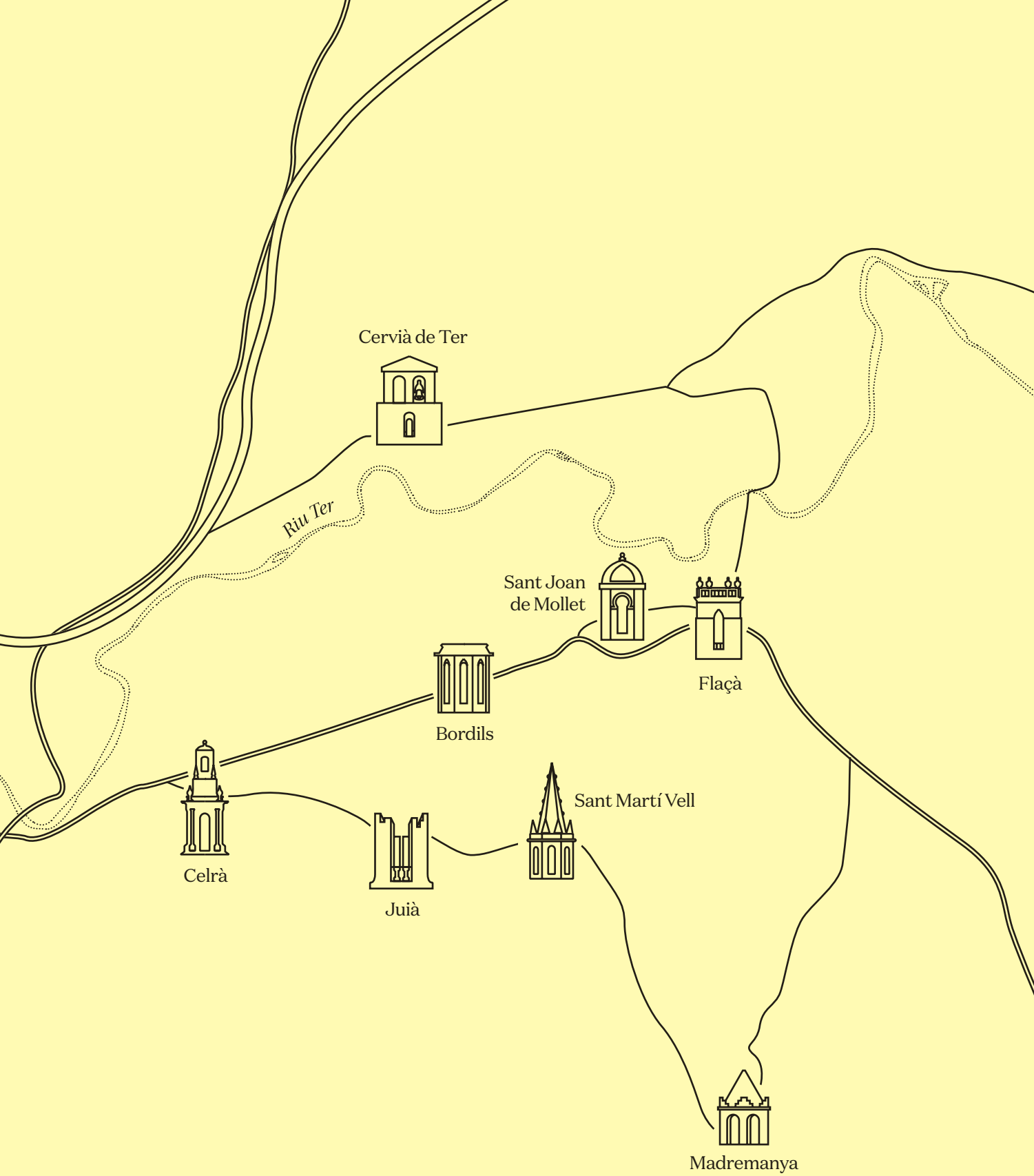
LA LLERA

DEL TER NÚM. 64

La revista de
Bordils, Celrà,
Cervià de Ter,
Flaçà, Sant Joan
de Mollet, Juià,
Madremanya i
Sant Martí Vell.

Estiu / 2022

La Llera del Ter
Estiu / 2022
Núm. 64

Col·laboracions:

Roser Adroher Vallmajor
Jordi Barrera Coll
Ferran Bertran Rafart
Clàudia Bussé Rojas
Oleguer Cebrià Salvador
Carme Congost Escura
Xavier Cortadellas Gratacós
David Guixeras Olivet
Òscar Herranz López
Xevi Jou Viola
Pere Martín Sánchez
Íria Masó Planas
Olga Oliver Bofill
Jesús Potrony Serret
Ariadna Pons Bagué
Francesc Prat Figueras
Anna Presas Quintana
Maria Puig Parnau
Marta Puig Parnau
Pitu Pujol Vila
Albert Roca Noguer
Paula Ros Congost
Telm Terradas Artigas
Miquel Terradez Valmaña
Eloi Sánchez Palau
Aniol Simon Surià

Cap de fotografia:

Martí Navarro Molina

Coordinació:

Èlia Borràs Güibes
Mar Camps i Mora
Lia Pou Brugué

Disseny i maquetació:

Marta Montenegro Carreras

Correcció:

Anna Roig

Núm. 64

Estiu / 2022

EDITORIAL 04

LA IL·LUSTRACIÓ L'infinít repetint-se 06

CONSIDERACIONS DE FRONTERA Vol.IV / La basca 08

AVUI EN DIA

- 12 Els Xiberta diuen adeu als autocars
- 18 El refugi d'Elsa Peretti
- 22 Vi volcànic del Montrodó
- 26 L'última parada d'Antonio Machado
- 30 De Celrà a l'Olimp de Tòquio

L'ESPIELL

- 32 Els 25 anys de l'Institut de Celrà

TOT ENRAONANT

- 56 Damià Bardera, més enllà de les modes literàries
- 60 Presència i connexió, entrevista a Denys Blacker
- 66 Àngel Surroca: la memòria dels vençuts

COSES D'ABANTES

- 72 El mas Suardell, sis segles de vida a pagès
- 76 La carretera contornejada de plàtans
- 78 Un país d'aigua
- 82 El nom sí que fa la cosa
- 86 Aquell Flaçà del segle XIX
- 89 La capsa de records de l'avi

PENSAMENTS

- 94 Francesc Prat
- 96 Mar Camps
- 98 Xavier Cortadellas
- 100 Roser Adroher
- 102 JMa Uyà

Fotografies de Martí Navarro Molina

Cap a on va l'Institut?

MAR CAMPS I MORA

Fotografia: Martí Navarro Molina

Ara fa 25 anys d'un gran encert: la creació de l'Institut de Celrà. El Departament d'Educació de la Generalitat no tenia previst un centre aquí. Cal dir-ho clar: l'institut dels onze pobles empordanesos de

la comarca del Gironès va ser possible gràcies a la tossuderia de l'Ajuntament de Celrà d'aleshores. Fins l'any 1996, els joves anaven a estudiar a Girona quan acabaven 8è d'EGB. Per a alguns, el nou institut va ser una galleda d'aigua freda: haurien preferit aires nous, el moviment de la ciutat que s'amagava rere el Congost. Per això, el primer director, en Pim Genover, va enviar una carta a tots els joves de la zona perquè es quedessin aquí. El curs 1996-1997 va engegar amb 169 alumnes i 15 professors en els mòduls prefabricats entre les piscines i la Fàbrica Pagans de Celrà. Això sí, es va començar amb una sabata i una espadenya: durant els primers dies als barracons –el campament, com n'hi deien alguns– no hi arribava l'electricitat, i el telèfon, així com el servei de menjador, no va arribar fins a mitjan octubre. Mireu si n'era, de llunyà, aquell Celrà, que la Fàbrica Pagans no estava ni rehabilitada i els terrenys del davant encara eren camps per urbanitzar. L'ambient era molt rural i amb prou feines hi havia estudiants originaris d'altres països.

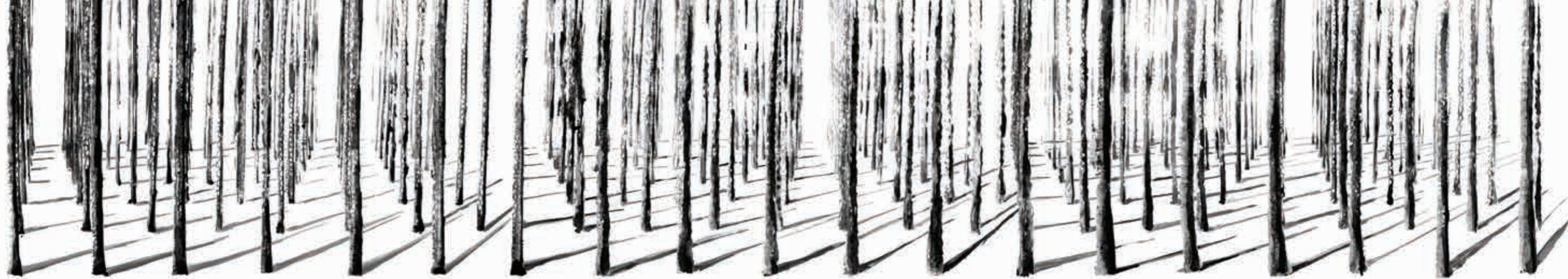
Després de set anys, es va inaugurar el nou edifici al carrer dels Països Catalans. Un centre que, acabat d'estrenar, ja va quedar petit i, al cap de poc, els barracons van tornar a l'Institut. L'any 2009, finalment, es va construir un nou edifici per als estudiants de batxillerat. Arran d'aquest augment d'estudiants i del creixement dels nostres pobles en molt poc temps, la creació d'un altre institut era sobre la taula des de feia anys. La notícia va arribar al novembre del 2018 i, a més, de males maneres. Els professors i l'equip directiu de l'Institut, així com l'Ajuntament de Celrà i de tots els pobles de la zona, es van assabentar a través dels mitjans de comunicació de la creació a Sarrià de Ter d'un nou institut que, a partir del curs següent, reuniria els joves de Medinyà, Cervià de Ter, Viladasens i Sant Jordi Desvalls. Sembla que hi va haver una maniobra política al darrere i que, un cop més, la decisió es va prendre sense tenir en compte ni el centre educatiu ni els pobles d'aquest territori, que, entre Girona i les comarques administratives de l'Empordà, sempre han estat mig oblidats.

Per a moltes persones, el nou Institut de Sarrià va suposar un trencament entre banda i banda del riu. Diguem-ho clar: l'Institut de Celrà ha estat molt més que un centre de secundària i batxillerat, ha estat un projecte de territori. El bullici cultural i associatiu dels nostres pobles d'avui tampoc s'entén sense l'Institut. L'enyorat J.M. Uyà, en un article publicat

a *La Llera* l'any 2017, parlava del que va anomenar la *generació Celrà*: "Durant els gairebé vint anys que fa que treballo a la zona de la llera del Ter, quan de vegades he pensat a canviar d'aires, una de les coses que m'ha retingut ha estat el tarannà emprenedor, creatiu, crític, independent de part de l'alumnat que em tocava cada any." La revista *La Llera* d'avui, al capdavant, és un altre fruit de tots aquests anys de l'Institut. Més d'una quinzena de col·laboradors han passat, al llarg dels anys, pel centre on ens van ensenyar que "el que és a prop és el que porta lluny", com diria el poeta Narcís Comadira. Sens dubte, tota aquesta consciència del paisatge, aquesta consciència que les realitats petites poden ser transformadores, no hauria estat possible si els joves haguessin hagut de marxar a Girona.

En aquesta revista, rememorem els viatges de fi de l'ESO a Euskadi; recorrem la història del centre; parlem amb els professors i professores dels seus records; expliquem els nous projectes amb la mirada posada cap a Brussel·les. La professora Roser Adroher descriu en haikus el dia a dia rere les parets de l'edifici: "L'hivern descongela entrepans als radiadors / mar groc de colza que fa embogir la primavera / olor suada i desfici del juny, la pista crema."

Ens podem sentir orgullosos d'aquests 25 anys d'educació pública, en llengua catalana i de qualitat. Ara la pregunta és cap a on va l'Institut. La realitat és ben diferent de la de fa 25 anys: hi ha molts més alumnes i més diversitat i, per tant, s'han d'aplegar més esforços per fer possible la inclusió i la igualtat d'oportunitats. A més, s'ha d'evitar el nou èxode d'estudiants cap a Girona. Perquè això no passi, s'ha d'idear un nou projecte a anys vista i fer propostes que engresquin els joves a quedar-se, i no només això, sinó que també animin estudiants d'altres llocs a venir. S'han de potenciar itineraris de batxillerat especialitzats, o bé cicles formatius, que es retroalimentin amb el territori. Pensem en el medi natural on ens trobem, al peu de les Gavarres. Pensem en tot el moviment artístic i en tots els equipaments culturals que, d'entrada, ja té Celrà: l'Ateneu, Can Cors, l'Escola de Dansa, la Fàbrica..., a més del centre de creació privat L'Animal a l'Esquena. De la terra erma, no en neixen flors. Al llarg d'aquest temps, n'han florit unes quantes perquè s'ha sabut cultivar a l'hora que tocava. I ara toca sembrar per als anys que vindran. No només ens hi juguem el futur dels joves, també el del nostre territori. Encara hi som a temps~

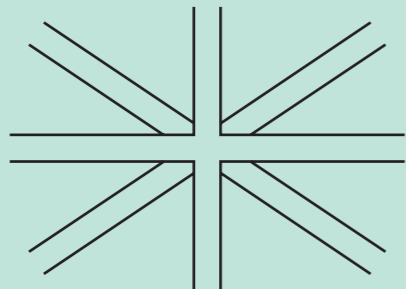
L'infinit repetint-se

El Ban de Bordils

MARTA PUIG PARNAU

En línia, quiets.
Avanço,
buscant desordre.
I no,
tornen a ser allà, quiets, en línia.
Avanço,
I tampoc.
S'ordenen, immòbils.
Perseguint-me mentre jo avanço.

ELOI SÀNCHEZ I TELM TERRADAS

La basca

basca

1 1 f. Ànsia, angúnia, inquietud. *Donar-se basca, passar basca, per alguna cosa.*

1 2 f. pl. Nàusees. *Tenir basques.*

Per què, això de la frontera? Doncs perquè cada moment clau de la vida és, de fet, un creuament de frontera. És deixar un territori i entrar en un altre. Amb avió o a peu, business or pleasure, exiliat o deportat. Duana mental, és clar, que a vegades coincideix amb la física. I, de tots aquests passos fronterers, n'hi ha un de comú a tots els joves habitants de la llera del Ter. Heus aquí.

Ara no recordo cap lectura. Un cop he tancat el llibre, em ve pel camí del front com un amic que s'entesta a no marxar. S'hi sent a gust, aquí, llegint-se als marges, i ara ja es desdibuixa alguna cosa al fons, perquè s'acaba un dia i ell es queda i jo no, saluda a càmera, s'enterboleixen tots els llocs i els personatges quan arreplego el llom per desar-lo al prestatge. Ningú em ferma a aquests camps, i aquest ull d'aquí al mig que és la memòria sem-

pre se'm distreu pels llimbs, que són molt més divertits i arrelen aquí i ara, fregant-se contra la carícia violeta de l'ampolla. Tuti-tut, tuti-tut. La mort és una música de fons en aquest passatemp, un simulacre encara. Un dia més, un dia més, un dia més...

Cada visita a l'enyorat Marineland (Palafolls, el nostre Carib), cada experiència industrial veient el suro convertir-se en taps a Cassà i cada funció teatral vista a l'Ateneu de Celrà ens prepara per a això. El viatge en autocar més llarg de tota l'adolescència, el creuament de frontera més esperat durant els anys de l'acne i els pèls pioners. Una nit molt curta dalt del carruatge d'en Xiberta. Un espavilat salta: "Ja som al País Basc!", quan simplement acaba de veure un arbre, senyal que comença a clarejar. Però l'eufòria s'escampa i ja ningú torna a aclucar l'ull. El disseny de les samarretes que tots lluïm unifor-

mats és, ara mateix i per uns instants, un mirall idealitzat i made in China en què un autobús fet per la mà més hàbil de la classe circula farcit d'alegres estudiants. Som una imatge autoreferencial, un metaautocar. Jo en vaig vendre sis, de samarretes, de les quals tres a la meva tia.

Com tots, el vaig conèixer ahir en baixar de l'autobús i m'ha pres a mi per penyora, als altres ni cas... Va estintolar el bastó entre la roda i l'asfalt que vaig pensar que, si aleshores hagués volgut maniobrar, el vehicle no ho hauria pas aconseguit, i prement-se els malucs, com deslligant-se'ls, amb totes dues mans, es reia dels nostres mocadors palestins i dels jerseyis de ratlles.

Primer contacte amb sòl basc. Pul-lulant com zombis somnolents pel jardí com si es tractés d'un viatge espiritual, hom es fa les preguntes més transcendents: què farem aquests dies? Quines amistats em convenen més? Per què l'opció de Donosti fa dècades que guanya imbatiblement les votacions de destinació de viatge? La bascofília és un tema sempre candent entre la joventut llerenca. Dins l'aula, l'adolescent busca l'amic i l'enemic allà on mira. I, del ventall de comunitats autònomes, n'hi ha una de rival, Madrid, i una d'aliada, el País Basc. Per això qualsevol intent de lloar els museus de la capital, la gresca d'Andalusia o els paisatges gal·lecs serà en va. La votació la té guanyada Donosti abans de començar. Amb tot, la passejada al Leku, com tot viatge espiritual, s'acaba amb un bany de realitat. Aquí, en forma de classes d'història i geografia amenitzades per l'olor de l'esmorzar deconstruït que algun pobre marejat ha retornat a la santa terra de Chillida. En Bilbo li aguanta el front al pobre desnerit i li ofereix mocadors de paper.

El meu company d'habitació s'espolsa els cabells sobre la pica i torna a fer aquell soroll com de seda fregant-se quan s'escura la gola. No puc amagar un rictus de fàstic quan el gargall cau al marbre. Només dura un moment, però, tot s'escala tub avall i més robes que es refreguen i deixen caure un doll de clor en l'ambient. Tota l'habitació es posa a remugar per la cadena i quan en Bilbo surt del lavabo sembla que tot faci tintines amb ell just abans no decideixi caure -llarg com

és- al llit, fent remugar les molles. Una altra nit encara. Havia oblidat què era anar begut perquè mai abans no havia provat el beure.

A partir d'aquí ja tot és una successió d'imatges que juguen a atrapar-se, flaixos inconnexos que ens exasperen les neurones i ens posen a prova els nervis: ara enrampats, ara distesos. Fumem d'amagat en alguna cantonada, algú ha tapat el detector de fum amb un mitjó, el més alt demana uns beures i ens adonem més tard que aquí no cal DNI perquè el calimotxo corre a pleret i mai tota aquesta disbauxa no havia estat tan normalitzada. Una ertzaintza ens somriu, més enllà n'ha parat uns quants, potser tindran problemes; a l'hotel, uns companys desvetllen la nostra policia particular, els professors bramen les seves consignes estèrils, algú ha traspassat al passadís.

Però quina diligència en marxar de pressa per aquest camí, la biblioteca de l'oblit! Ell és el personatge, jo el lector. El llibre és aquest forat per on es veu aquesta habitació que, mirant-la més de la vora, té pinta de comarca, o potser d'un país sencer. I en aquest forat s'hi mou aquest fòtil de persona que ha vingut a ajaure-se'm ben a la vora, i ara anhela profundament la seva borratxera. La seva bravada són les arrels maternes lligant-se al contracte social, els balls regionals i les estructures d'estat. Per peus hi té un guàrdia civil ballant amb un milicià, i a les mans tota una boira de llenguatge que surt d'uns pins pintats amb símbols estrofolaris. "Vine!", escup entre respiracions feixugues. I m'alço, descalç, creuo l'habitació entre un succedani d'ombres i estigmes del passat i faig patir també les molles. Quan hi caic tot jo, la pudor es torna insuportable i em remunten unes ganes boges d'abraçar el desconeixement d'una Història, els prejudicis perpetus envers tots els Altres i la mica de vida discordant que sempre voldrà habitar-me. I l'abraço, i mai un son ha estat tan dolç i mai tan amarg el seu despertar~

AVUI EN DIA

12

Els Xiberta diuen adeu
als autocars

18

El refugi
d'Elsa Peretti

22

Vi volcànic
del Montrodó

26

L'última parada
d'Antonio Machado

30

De Celrà a l'Olimp
de Tòquio

PAULA ROS I LIA POU Fotografia
Martí Navarro Molina

Els Xiberta diuen adeu als autocars

Tothom qui està llegint avui aquesta revista i ha crescut, nascut o viscut a la llera del Ter durant els darrers cinquanta o seixanta anys deu haver pujat i viatjat alguna vegada en un autocar Xiberta, un negoci familiar celranenc que ha passat de generació en generació i que aquest darrer any ha posat punt i final a la seva història.

La Maria Àngels Xiberta i en Joan Peiris han estat els protagonistes d'aquest últim capítol conduint autocars, però per parlar dels inicis cal remuntar-se a finals dels anys vint del segle passat, quan l'avi de la Maria Àngels, en Joan Xiberta Soms, va comprar l'empresa de transports, d'autocars i camions. Dels quatre fills, els tres homes s'hi van seguir dedicant. "El gran es va quedar a Badalona amb camions, l'altre es va quedar amb un camió i

un autocar, i quan es va jubilar només es va quedar el camió. El meu pare ja feia els autocars, però es va quedar amb un camió també, tot i que no el va fer servir gaire." Així doncs, en Cinto Xiberta Serra, pare de la Maria Àngels, va seguir amb el negoci familiar iniciat pel seu pare l'any 1929.

Com en tot, els costums i els usos dels autocars han anat canviant. Com recorden ells dos tot mirant fotografies antigues, "en Cinto 'feia mercat' a

Madremanya. Anava a buscar la gent i la portava a Girona i a la Bisbal a vendre. Allà s'hi carregaven gallines i de tot!". També parlen d'autocars molt antics en els quals el vidre de davant s'aixecava i s'obria, o de com a dalt, al sostre, hi havia bancs per seure i s'hi carregaven bicicletes. Tant ells com en l'època del seu pare, sempre han acompanyat la gent a les celebracions, i el diumenge portaven el jovent a ballar, així com també l'Orquestra Catalunya (de Bordils) a tocar.

D'EN CINTO XIBERTA A LA MARIA ÀNGELS I EN JOAN

L'any 1974, un cop en Joan Peiris (celranenc i fill de ferroviari) va haver tornat de la mili amb el carnet per conduir autocars sota el braç, van decidir amb la Maria Àngels donar continuïtat a l'empresa familiar d'Autocars Xiberta. Aquell mateix any van ser pares de l'Eduard, i és per això que la Maria Àngels s'hi va incorporar més tard. Durant gairebé trenta anys van treballar juntament amb el pare de la Maria Àngels, en Cinto. "Durant molts anys ens vam guanyar la vida 'fent fàbriques', portant els treballadors de casa a la fàbrica. Era una cosa segura i ens portava molt de benefici", explica en Joan. Els anys van anar passant i el 1990 van estrenar el primer "autocar gran", de 55 places. En Joan ens explica que aquest autocar, un Scania, va ser el que els va donar l'arrencada a ells dos davant l'empresa. "Amb aquest autobús vam poder començar a fer sortides a l'estranger."

L'any 1997 es funda la societat Xiberta SL i la comencen a administrar en Joan i la Maria Àngels. Durant tots aquests anys, gairebé sempre s'ho han gestionat ells dos sols, només en algunes ocasions especials, alguns viatges o alguna temporada, han contractat algun conductor de suport. "De dilluns a divendres fèiem transport escolar d'escoles públiques i privades com l'Escola de Bordils i l'Escola Agrària de Monells. Però també fèiem transport discrecional, amb gent més adulta i destinacions més llargues", explica en Joan. La Maria Àngels recorda que "l'autocar de 55 places ens va permetre començar a organitzar viatges fora de Catalunya: buscàvem clients i marxàvem. Ens van donar molta vida i ens van agradar molt els viatges que vam organitzar en Joan i jo per Europa".

Els Xiberta ens expliquen que, un cop van tenir

algunes carteres apreses, van decidir muntar els seus propis viatges. Oferien uns dies de vacances amb transport i hotels. "Hem viatjat per gairebé tot Europa: França, Alemanya, Itàlia, Holanda, Bèlgica..., i gairebé tot Espanya, tot i que ens falta visitar una capital: Jaén!", explica en Joan rient.

Els autocars, després de tants quilòmetres, també necessiten renovar-se, i a can Xiberta al voltant dels cinc anys ho solien fer amb tots els autocars. "Si vols fer sortides llargues, necessites cotxes nous. Mai vam fer sortides a l'estranger o per la península amb un autocar que tingués més de cinc anys."

AUTOCARS I "CAPRITXOS"

En total, han tingut 10 autocars durant tots aquests anys. Quan havien de renovar els autocars, ho feien pensant en quin ús els donarien, i reconeixen que cadascú ha tingut almenys un "capritxo". En diuen així perquè han estat cotxes que han costat més diners i en els quals han triat algun complement addicional, com pot ser una nevera, una lliitera o pantalles desplegable al sostre. "Va ser un caprici que va costar molts calés", diu en Joan referint-se al de la Maria Àngels, però ella respon: "I el que han costat els altres! De fet, el compartíem, però era el meu caprici." Els autocars Xiberta han estat fabricats a Arbúcies i al País Basc, a Ormaiztegui. D'aquests últims, en tenen molt bon record: "El primer autocar que van vendre a Catalunya va ser el meu, i després en van vendre molts. I l'últim que ha venut em penso que també ha estat el meu, perquè quan el vam anar a buscar el comercial ja estava jubilat."

En Joan té un llistat escrit a mà de totes les matrícules, anys i marques dels autocars que han tingut a l'empresa. A mesura que hi parlem, el va repassant i es refereixen als vehicles sobretot amb les matrícules, que si el 9300, l'F o l'Scania..., entre ells s'entenen així. En anar canviant d'autocars, ja van anar detectant quins els funcionaven millor, i en passar els anys també els avenços en mecànica els han ajudat. En aquest sentit, en Joan sobretot destaca el *retarder*, el fre que ha donat seguretat al conductor, o també la suspensió, que ha millorat, a part de les prestacions que puguin afegir-se dins el mateix cotxe. I el que també ha canviat ha estat la reglamentació, sobretot la regulació dels horaris. Expliquen que

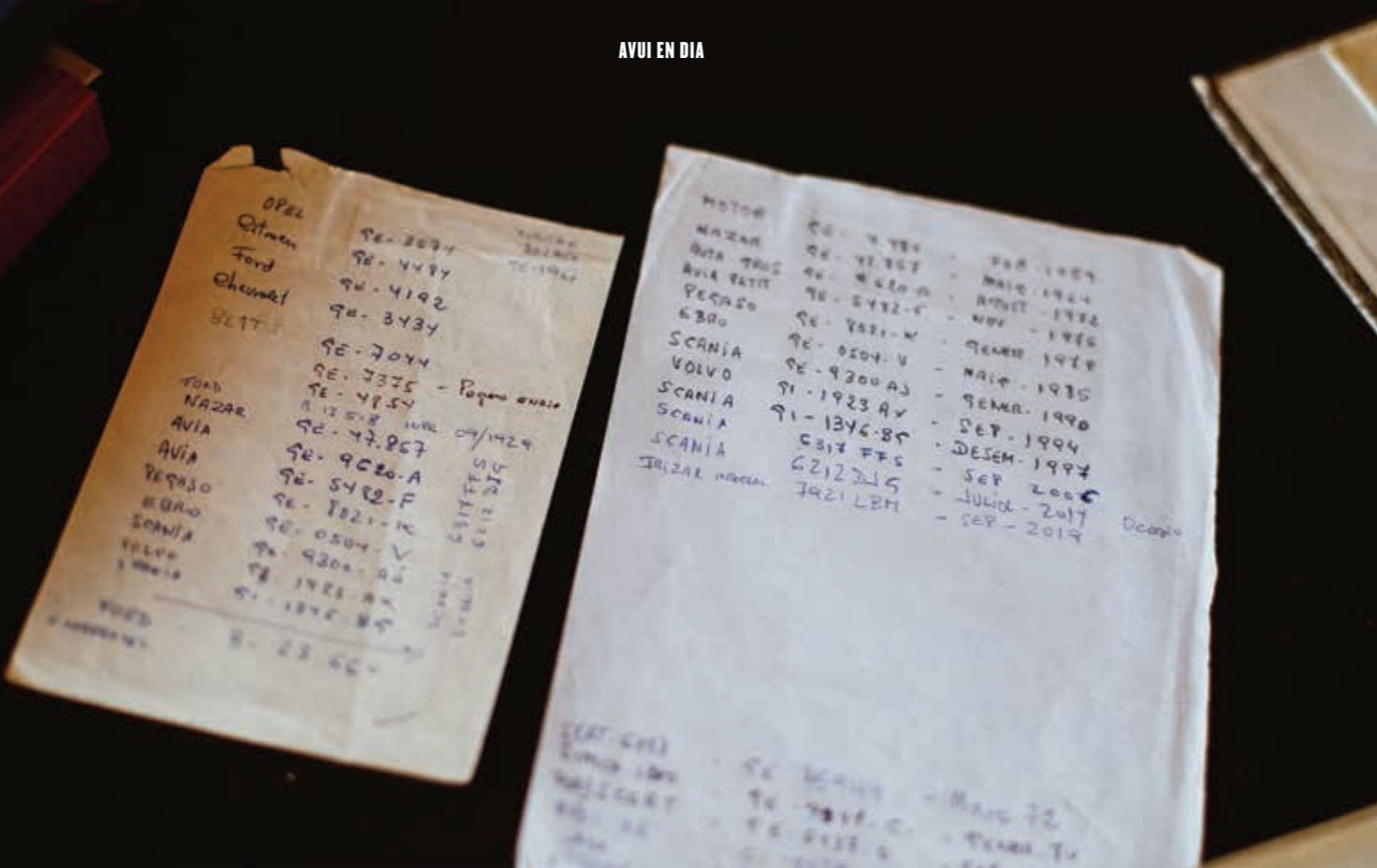
abans sobretot havies de vigilar a l'estranger, però que a partir dels anys noranta també es va implementar a Espanya més seriosament.

LA MARIA ÀNGELS, DONA PIONERA AL VOLANT

L'empresa sempre s'ha anomenat Autocars Xiberta, tot i que en algun moment anterior a ells dos potser es va dir J. Xiberta, o almenys això posava a la carrosseria d'algun autocar. És curiós com, en aquest cas, el nom de l'empresa o el cognom de la família que ha destacat ha estat el de la dona, Xiberta, perquè la Maria Àngels ha seguit amb el ne-

En Joan i la Maria Àngels repassant els àlbums de fotos de tots els anys treballats

↑ Inventari dels diferents cotxes i autocars que ha tingut l'empresa

goc familiar. Però de ben segur que molta gent de la llera del Ter en algun moment s'ha pensat que "en Xiberta" era en Joan. "No ens ho hem plantejat ni hem discutit mai sobre el cognom ni el nom de l'empresa", comenta ell. Una situació curiosa que els ha regalat més d'una anècdota: "Nens enfadant-se perquè els deia que jo no era en Xiberta, perquè al bus hi posava el nom, fins i tot a algú li he hagut d'ensenyar el DNI."

Cal donar importància al fet que la Maria Àngels, com a dona, s'hagi dedicat a conduir autocars tota la seva vida, des de ben jove, tenint en compte els prejudicis que això comporta, així com les anècdotes que aquest fet li ha donat. Fan recompte de la gent que coneixen i creuen que degué ser la tercera dona de la demarcació de Girona, en el seu moment, a fer de conductora. Ella destaca també que poques dones sortien a l'estranger amb l'autocar, i que, juntament amb una conductora de Cassà de la Selva, deuen o devien ser les úniques a fer-ho.

40 ANYS AMB EL BORDILS I ALTRES VIATGES

Si ets o has sigut jugador o jugadora de l'handbol o el vòlei Bordils, segur que has fet uns quants desplaçaments amb els Xiberta. I és que el club ha estat un dels clients més fidels, per no dir el que més, d'en Joan i la Maria Àngels. L'any 1979 es va fer el primer viatge, i els últims a finals del 2021, abans no es jubileessin. "Nosaltres en tenim molt bon record i ens ho hem passat molt bé amb tots els viatges. Jo és el que enyoro més", diu la Maria Àngels. En tots aquests anys han vist pares que havien estat jugadors i que ara acompanyen els seus fills, i fins tot alguns avis que ara acompanyen els nets. Han vist moltes generacions, han conegut molts pavellons i han voltat molt.

Com ja s'ha dit, més enllà del transport escolar o discrecional per Catalunya i Espanya, també van viatjar arreu d'Europa. En Joan recorda tot revisant fotografies que "la primera vegada que vam

sortir a l'estranger va ser a Florència, al maig del 1990. Si el viatge estava organitzat per una agència, podia fer-se el viatge amb tan sols un conductor, però si fèiem excursions amb col·legis o instituts, n'hi anàvem dos". Durant molts anys, en Joan i la Maria Àngels van oferir viatges arreu d'Espanya i d'Europa que ells mateixos organitzaven. Amb l'ajuda d'una agència, oferien el transport i els allotjaments. "Vam viatjar amb molta gent de Bordils i Celrà durant molts anys. Eren uns viatges molt agradables. Vam tenir molta sort, perquè ens acompanyaven amics i amigues i, a més, coneixíem món", ens expliquen.

EL COMIAT

A finals del 2021 es van jubilar i van posar punt i final a la història d'Autocars Xiberta. Amb més o menys recança, ara han iniciat una altra etapa de la seva vida, a la qual s'estan adaptant. En el cas de la Maria Àngels, troba a faltar el fet de treballar i portar la gent amunt i avall. "Sobretot trobo molt a faltar el Bordils." Fent broma, en Joan li respon que, si vol, pot anar a Palautordera aquest proper cap de setmana, n'està al cas perquè encara fa de pont entre el club i la Teisa.

I, com en totes les feines, algunes coses agraden més de fer i altres, menys. En Joan remarca que el que més l'ha molestat i avorrit de fer ha estat el "papeleo". "Ara, remenant papers dels avis, he vist que a ells també els empenyava moltíssim." La Maria Àngels conclou: "Menys arreglar autocars, ho fèiem tot." Tot i que ell explica que hi va haver una època en què amb el sogre també feien reparacions, però van veure que no es podia fer tot. Però, si pensen en les coses bones, en Joan diu que, "mirant els viatges, encara que fos lluny, només pensar en el bon plat d'arròs o el bon menjar d'on s'anés ja valia la pena anar-hi. Ja hi tornaria".

La Maria Àngels i en Joan han estat més de quaranta anys davant del volant dels seus autocars: conduint, conversant, fent sudokus i mots encruiats, o bé fent punta al coixí per passar l'espera. Carreteres amunt i carreteres avall, transportant mainada fins a l'escola, gent que anava a treballar, jugadors, jugadores, aficionats i aficionades del vòlei o l'handbol Bordils, jubilats, amics i amigues de viatge... No es poden comptar els quilòmetres

ni les hores dalt dels autocars que sumen entre tots dos, però sí que es pot dir que el resultat és la felicitat que els ha donat la seva feina al llarg d'aquests anys.

Aquesta conversa i el repàs per la vida d'Autocars Xiberta ha estat marcada pel somriure de la Maria Àngels i d'en Joan mentre n'explicaven cada detall. "Si fos per mi, no estaria jubilada. Tu saps el que trobo a faltar l'autocar?", ens ha repetit la Maria Àngels diverses vegades. Troba a faltar conduir, però també conversar, riure i compartir tanques estones amb gent diversa. Una forma de vida que per als Xiberta, per a tots dos, ha sigut fàcil i agradable. Ara el garatge ha quedat buit, però els records hi prevalen i s'hi quedaran per sempre ☺

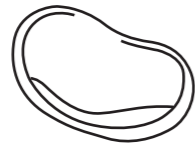

↑ L'Orquestra Catalunya amb un dels autocars Xiberta l'any 1966. Cinto Xiberta, el conductor, treu el cap per la finestra

Record d'un dels viatges que van fer en Joan i la Maria Àngels

ANNA PRESAS QUINTANA Fotografia
Martí Navarro Molina / Arxiu

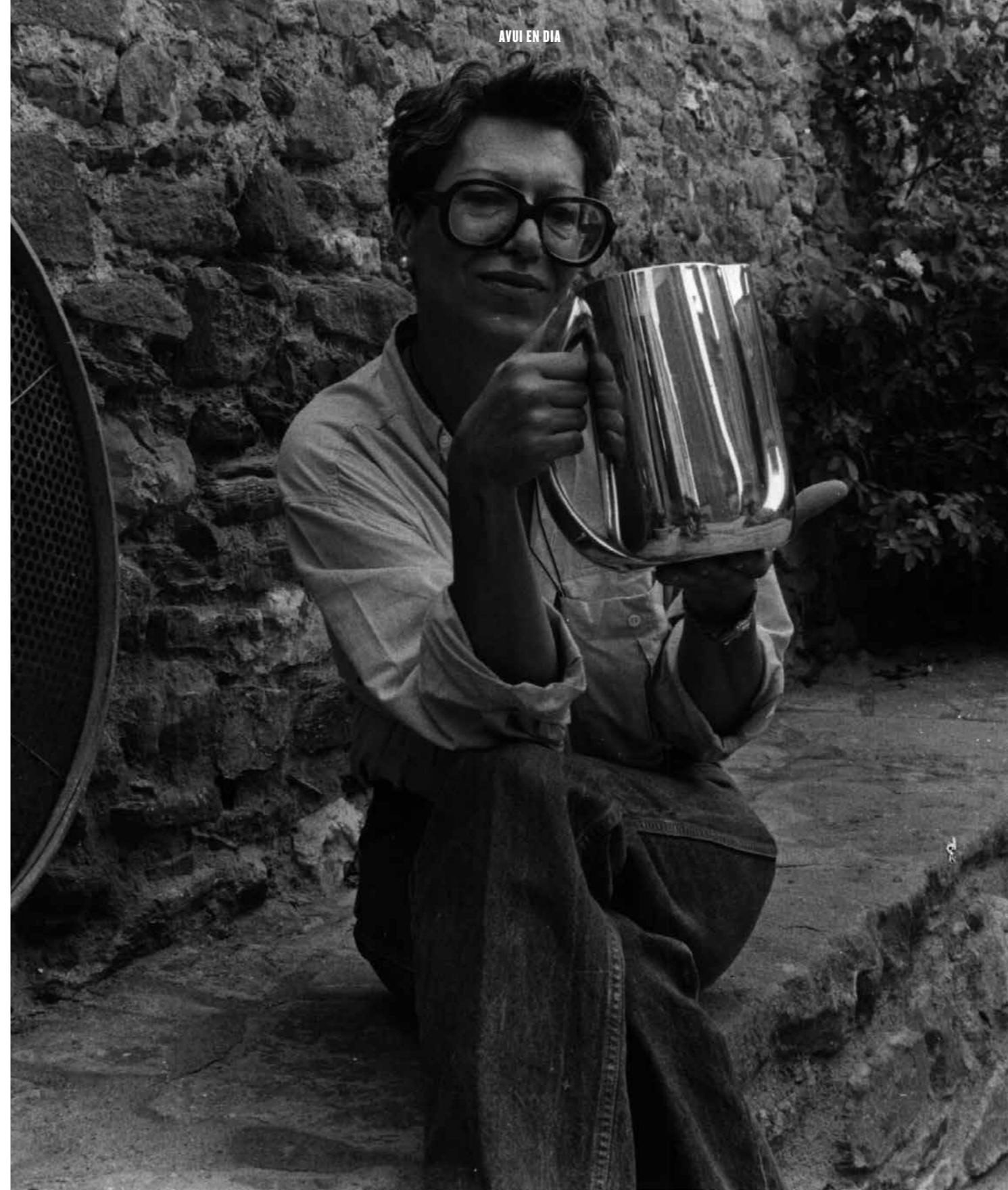
El refugi d'Elsa Peretti

Viure lluny de les grans ciutats ens porta a una vida més connectada amb la natura. La dissenyadora de joies Elsa Peretti ho va trobar a Sant Martí Vell.

Elsa Peretti (Florència, 1940 - Sant Martí Vell, 2021), nascuda en una família benestant, després d'estudiar disseny d'interiors, amb vint anys decideix anar a viure a Barcelona, on té els primers contactes amb artistes com Salvador Dalí, Xavier Corberó i Oriol Maspons i on comença la seva carrera com a model. El 1968 es trasllada a Nova York, on treballa com a model per al dissenyador de moda Halston (1932-1990), amb qui inicia una veritable col·laboració professional: dissenyar les primeres joies que

li donaran fama i èxit. Halston la va presentar a la marca de joies Tiffany, amb qui va començar a treballar i va passar a ser el punt de mira. Gràcies als dissenys de Peretti, la marca va aconseguir grans beneficis i ella es va fer camí en un món on les dones dissenyadores eren ben poques. L'any 2013 va ser reconeguda amb el Premi Nacional de Cultura de la Generalitat de Catalunya per la seva notable tasca de mecenatge cultural, científic, humanitari, educatiu i de defensa dels drets humans.

Un dels carrers preferits d'Elsa Peretti

Després d'iniciar la seva carrera com a dissenyadora de joies a la ciutat de Nova York, Elsa Peretti s'instal·la a Sant Martí Vell, des d'on treballarà i alhora s'enamorarà d'aquest petit poble. Va ser als anys setanta quan la fotògrafa catalana Isabel Steva Hernández, coneguda com *Colita*, li va descobrir Sant Martí Vell. El poble l'encisà tant que hi va comprar la seva primera casa, on s'instal·là a temporades per dissenyar i trencar amb el ritme frenètic de Nova York. La fotògrafa li va ensenyar una foto d'una casa que estava en venda a Sant Martí Vell i ella va decidir comprar-la: aquella va ser la primera de moltes, que ha anat restaurant sense trencar l'equilibri del poble.

FONT D'INSPIRACIÓ

Sant Martí Vell i la natura que l'envolta van ser la seva font d'inspiració, i així ho mostren les seves creacions. La vida senzilla del poble és també la manera com es poden definir les seves obres. El collaret amb forma d'ampolla oberta, un dels seus primers dissenys, o l'icònic amb forma de fava, que defineix com un símbol de l'origen de la vida. Les senzilles formes d'aquesta llavor, els seus contorns i la seva suavitat sempre van captivar Elsa Peretti, des del moment en què la va descobrir en un

dels horts de l'avi del cuiner Robert Vilà de Sant Martí Vell. El 1972 Bloomingdale's, una cadena nord-americana de grans magatzems de luxe, obre la primera botiga dedicada exclusivament a les joies de Peretti, i el 1974 signa el seu primer contracte amb Tiffany & Co. Amb el temps rep una sèrie de prestigiosos premis que confirmen el seu talent com a dissenyadora, i les seves creacions es mostren en col·leccions permanents als principals museus del món, com el Museu Britànic de Londres o el Metropolitan de Nova York.

No només va viure i es va inspirar a Sant Martí Vell, sinó que també va contribuir a millorar el municipi: una de les grans obres va ser la restauració integral de l'església, l'any 2012. Per contra, la relació amb la seva gent no va ser sempre fluida i no era una persona que fos present en el dia a dia del poble. La cultura va ser molt important per a ella, però totes les activitats que desenvolupava en aquest sentit les gaudien les seves amistats, que eren foranes.

Hi ha alguns punts que són essencials per entendre la vida de Peretti al poble. En primer lloc, la seva residència, la Casa Pequena, una llar austera, sense luxes, que és on vivia i passava més temps. És la casa que conté la seva col·lecció privada, amb obres d'autors tan importants i amics seus com Warhol o Dalí. També la sala gran, un espai que des dels inicis dels vuitanta i fins als noranta cedia a la gent del poble per realitzar-hi

actes culturals. I, per últim, va idear el projecte de fer una biblioteca per al municipi, però va quedar aturat i no s'ha arribat a fer realitat, i va fundar el celler Eccocivi, l'únic celler al peu de les Gavarres.

La vida de Peretti a casa nostra tampoc s'entén sense parlar dels animals: els tenia una gran devoció i en diverses ocasions va donar ajudes econòmiques per als que estaven abandonats a Sant Martí Vell i la rodalia. Un exemple d'aquest amor és el cementiri d'animals que hi ha al mig del poble.

GLOBAL I LOCAL

Sota l'eslògan "Think global, act local" ('Pensa global, actua local'), l'any 2000 va crear la Fundació Nando i Elsa Peretti, dedicada a la memòria del seu pare, Nando, fundador d'API (Anonima Petroli Italiana), una de les principals empreses petrolieres italianes de la postguerra. La Fundació, que va suspendre la seva activitat al desembre del 2021, donava suport a les iniciatives de defensa dels

drets humans, la lluita contra la fam, la investigació mèdica, la conservació de l'entorn i el suport a la cultura, amb especial atenció a Catalunya. Alguns exemples són la rehabilitació de l'interior de l'església, l'ordenació dels documents històrics del segle XVI de Sant Martí Vell, la conservació de l'arxiu fotogràfic d'Oriol Maspons i la restauració de la ciutat romana d'Empúries. També destaca l'obertura del Teatre Akadèmia a Barcelona, que programa arts escèniques des del 2007. Ha desenvolupat projectes arreu del món: Europa, Àsia, Amèrica del Nord, Amèrica del Sud i Oceania.

Peretti ha sigut una figura de blancs i negres. Blancs per tota la seva aportació al món cultural, des de les seves creacions fins a les ajudes econòmiques perquè altres artistes poguessin desenvolupar les seves. I negres per la imatge poc amiga que a vegades va mostrar cap a la gent i en algunes de les seves accions ☹️

La casa de la dissenyadora
a la plaça del poble ↓

FERRAN BERTRAN Fotografia
Martí Navarro Molina

Vi volcànic del Montrodó

A la falda de les Gavarres reposen les vinyes del celler Eccocivi, envoltades de pins i alzines sureres. El celler es troba incorporat a la masia de Can Torres, que avui se'n diu Ca l'Elsa, al poble de Sant Martí Vell.

A les nostres muntanyes, tradicionalment s'hi havia fet vi, sobretot per a l'autoconsum, i el celler té com a idea recuperar el paisatge originari de l'indret amb el cultiu del vi. Les vinyes es van replantar l'any 2004 amb les varietats populars a França: el cabernet sauvignon i cabernet franc.

El celler Eccocivi, situat a la masia rural de Ca l'Elsa, davant d'un antic volcà anomenat Montrodó, es va inaugurar l'any 2008. El vi del celler es va començar a comercialitzar el mateix any 2008, i el primer es va batejar amb el nom d'Eccomi, que significa 'soc aquí' en italià, per les arrels de la seva fundadora,

↑ Vi negre que porta el nom de Ca l'Elsa

Elsa Peretti. Actualment, els noms dels tres vins del celler estan vinculats als tres espais on es produeixen: Ca l'Elsa, Can Noves i Montrodó.

El vi Ca l'Elsa és negre, elaborat a partir de cabernet sauvignon i cabernet franc, i es deixa envellir dos anys en bota. El vi Can Noves es deixa nou mesos a la bota i té dues varietats: el negre, elaborat amb cabernet sauvignon i cabernet franc, i el blanc, amb garnatxa blanca i xarel·lo. El vi jove és anomenat Montrodó, i se'n fan tres varietats diferents: vi negre elaborat amb merlot, cabernet sauvignon i garnatxa negra; vi blanc amb chardonnay, viognier i garnatxa blanca, i vi rosat amb merlot i garnatxa negra.

Eccocivi elabora el vi amb varietats internacionals de prestigi, com el cabernet sauvignon, el cabernet franc, el merlot o el chardonnay, varietats molt cultivades arreu de França de forma extensiva, però també incorpora varietats autòctones, com la garnatxa, emblemàtica de l'Empordà, o el xarel·lo, cultivat arreu de Catalunya i tradicionalment destinat a l'elaboració de cava.

SOSTENIBILITAT I KMO

El cultiu del raïm es fa d'una manera respectuosa amb el medi: el celler té el certificat de zero emissions de CO₂, utilitzen un adob natural cultivat per ells i el deixen assecar sota les parres perquè n'absorbeixi els nutrients. Tot el procés és manual i orgànic, no s'utilitzen sulfats ni pesticides, i durant la verema es recull el raïm en caixes d'uns 10 kg, perquè no s'aixafi. En fan un triatge a mà, llavors el premsen, el deixen fermentar i el posen en botes. El model de cultiu té com a principi fonamental la sostenibilitat del procés i una mínima intervenció del producte final, només la indispensable per garantir un estàndard d'alta qualitat.

Les exportacions de vins d'Eccocivi augmenten de manera progressiva cada any, però el seu principal mercat és l'interior, sobretot el més pròxim, com les demarcacions de Girona i Barcelona, a través de

la venda a restaurants o botigues especialitzades. I, de fet, el celler fa anys que ofereix visites guiades per les vinyes i el celler, amb un maridatge de vins posterior al porxo de Ca l'Elsa on s'explica el vincle del vi elaborat amb el seu entorn més immediat. A causa de la covid, es van reduir la durada i la freqüència de les visites guiades, però s'han mantingut adequant-les a les circumstàncies de restriccions. L'enoturisme és una tendència a l'alça arreu de Catalunya i cada vegada es dona una major importància a la combinació de viticultura i patrimoni natural, un lligam imprescindible entre la terra i el producte que se'n deriva cada vegada més present per al consumidor. L'Empordà és la denominació d'origen més pròxima i, tot i que no hi pot pertànyer per qüestions administratives perquè Sant Martí pertany a la comarca del Gironès, l'elaboració del seu vi hi guarda evidents similituds. Ara ja podem presumir, doncs, d'un vi que es fa a casa nostra i que no té res d'envejar a altres cellers del país 🍇

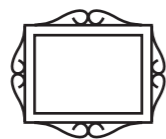
Les vinyes es van replantar el 2004 i, quatre anys després, sortia el primer vi

Les vinyes es troben en un terreny volcànic. A dalt, el treballador del celler Guillem Ricart assenyalant el Montrodó

OLGA OLIVER I ARIADNA PONS Fotografia
Jesús Potrony

L'última parada d'Antonio Machado

La família Bueler Bernard ha obert un museu d'art contemporani a Can Santamaria de Raset, una masia declarada Bé Cultural d'interès Nacional.

La família Bueler Bernard és la que actualment fa possible seguir amb la unió entre passat i present d'una manera totalment harmoniosa. Han aconseguit que, en una casa amb orígens a l'edat mitjana, hi convisquin l'art contemporani i la història que l'envolta.

Tot va començar l'any 2000 mentre estiuejaven a Llançà, on ja tenien amics. Un d'aquests, que coneixia la col·lecció de la família, els va dir que hi havia una casa en venda que podia ser ideal per mostrar-la públicament. El van veure tan convençut que van decidir anar-la a veure, i només plantar-se davant la casa en van quedar ben enamorats. Però el procés no va ser tan ràpid. Van passar 5 anys fins que, el 2005, el matrimoni suís-holandès de Tony Bueler i Hilde Bernard va tenir-ho tot a punt i lligat per deixar una llarga etapa de trenta anys de vida a Holanda. Una vida que, d'altra banda, fou en certa

manera predeterminant perquè acabessin instal·lant-se a Can Santamaria de Raset.

800 OBRES D'ART

Ja de sempre, tant la Hilde com en Tony havien tingut interès per l'art i invertien bona part del seu temps d'oci a visitar museus, galeries d'art, subhastes, etc. De mica en mica van anar conformant una col·lecció familiar que al principi era com un *hobby*, però amb el pas del temps es va convertir en molt més que això, ja que actualment tenen més de 800 obres d'art, la majoria pintures i també algunes escultures. Això fou possible gràcies al fet que durant els anys setanta, vuitanta i noranta, mentre ells vivien prop d'Amsterdam, aquest era punt neuràlgic de l'art contemporani a Europa. Això feia que, a banda

↑ Interior del museu, obert als visitants tots els diumenges

d'artistes locals, també n'hi havia de més enllà del Vell Continent, que enriqueixen encara més el gran moviment cultural i artístic d'aleshores. Els Bueler Bernard tenien un mar d'opcions on perdre's i amb el pas del temps van acabar amb una gran col·lecció, que al final havien de penjar fins i tot als sostres de les habitacions de la casa, per manca d'espai. Així ens ho recorda la Sandrine, una de les cinc filles del matrimoni, que amb el seu marit també es va instal·lar permanentment a Raset amb els seus pares i ara regenta la casa i el museu juntament amb la seva mare, Hilde. Malauradament, en Tony ens va deixar el passat mes de gener, i amb ell hem perdut una bona persona amb gran entusiasme i vocació per l'art i per donar-lo a conèixer.

QUATRE SALES OBERTES

La Sandrine, que indubtablement és museòloga per la influència dels seus pares i per haver passat literalment tota la vida envoltada d'art, és qui s'ha encarregat de la catalogació, la conservació, l'es-

tudi i l'exhibició de les obres. Podem dir, doncs, que el projecte és íntegrament familiar i no rep cap ajuda econòmica de les institucions públiques ni privades. Per això, de moment comptem amb quatre sales obertes al públic amb obres de diferents autors europeus, que l'exposició actual uneix en una mateixa temàtica: la quietud. Per tant, podem veure una sala on totes les obres són d'un mateix autor, el navarrès José Ibáñez, del qual podem veure l'evolució al llarg dels anys. La resta de sales són compartides per altres pintors europeus seguint la mateixa temàtica. A més, la visita ens mostra un diàleg molt interessant entre l'arquitectura original de la casa i les obres d'art, que s'hi integren en total harmonia.

Segons el tipus de visitant, adequem una mica el tipus de visites i tant les poden fer lliures com guiades.

La Sandrine i la Hilde estan pensant ja en un canvi de les obres exposades i també tenen el desig i la il·lusió de poder obrir més sales al públic. De moment, però, en no rebre cap tipus d'ajuda, sembla complicat.

EL CAMÍ DE L'EXILI

El museu és obert cada diumenge de les 11 del matí a les 7 de la tarda. Està destinat a tots els públics i tothom hi és benvingut. Fins i tot col·laboren amb escoles per fer-hi visites, que poden incloure algun taller interactiu si ho acorden prèviament. Per concertar visites qualsevol altre dia, es pot fer a través de la web. Ens comenten que, de fet, estan molt contentes, perquè un dels seus desitjos és poder mostrar les obres a un públic com més heterogeni millor, ja que estan convençudes que l'art, sigui quina sigui la disciplina, està obert absolutament a tothom, i cadascú és lliure de fer-ne la seva pròpia interpretació. Això és possible per la ubicació de la casa, la història i la natura, a banda del museu. La casa es troba dins la Ruta de l'Exili, ja que Antonio Machado va pernoctar tres dies a Can Santamaria al gener del 1939, quan fugia de les tropes franquistes.

L'escriptor i poeta anava acompanyat de la seva mare, un germà i la cunyada, a més de tota una comitiva formada per polítics, científics i altres intel·lectuals. És aquí on presumiblement Machado es va fer l'última foto en vida. Només un mes després, va morir a Cotlliure. De fet, al seu pas per Raset ja estava delicat de salut. La masovera d'aleshores, Lúcia Teixidor, recordava en una entrevista que Machado estava molt dèbil i li van donar un aiguardent que, segons deia ella, si va ressuscitar una bèstia, també podia ressuscitar una persona.

A la façana de Can Santamaria hi ha una placa commemorativa del pas de Machado per la casa durant l'exili.

Això fa que, a vegades, gent interessada en el museu descobreixi la història de Machado, i viceversa.

Per si no fos prou, la casa és al peu del camí de Sant Jaume i sol ser un descobriment per a la gent que fa senderisme o cicloturisme. També hi ha qui aprofita per combinar les activitats.

Per acabar-ho d'arrodonir, la casa està declarada Bé Cultural d'Interès Nacional. D'origen medieval (es conserven parts on es veu la fortificació de la casa amb elements com espitlleres i també finestres gòtiques ricament decorades), al segle XIV va pertànyer als senyors de Raset. Tots eren personatges rellevants del moment, sobretot Dalmau de Raset, que era doctor en lleis, ardiaca major i vicari general de la diòcesi. Feu construir la que avui és la capella de Sant Isidor de la catedral de Girona, on podem trobar el seu sepulcre i el del seu germà Bernat.

L'edifici actual és en gran part del segle XVII, i al segle XIX es va dividir en dos habitatges. Posteriorment, la casa va passar als Falgons, que més endavant la van vendre als senyors de Santamaria, i aquests feren el mateix amb els senyors Teixidor. Ja al segle XX, passà a mans d'Antoni Casamor, que va ser un rellevant escultor modernista. Uns dels seus treballs més destacats van ser les talles de les imatges de sant Josep i sant Jaume de la façana de la catedral de Girona. A més, fou el pioner a mostrar art des de Can Santamaria, ja que també hi tenia un museu on ensenyava la seva col·lecció.

Així doncs, quan el nebot d'Antoni Casamor va vendre la casa al matrimoni Bueler Bernard, de seguida van sintonitzar.

Sembla que han trobat l'indret ideal per compartir amb la gent tot el que per a ells és important

Hilde Bernard i Sandrine Bueler, mare i filla, propietàries de Can Santamaria

L'última fotografia d'Antonio Machado, assegut amb el bastó, a Can Santamaria, on va passar l'última nit abans de l'exili

ALBERT ROCA I NOGUER

De Celrà a l'Olimp de Tòquio

Laura Bechdejú i Coll, nascuda a Celrà fa 22 anys, és el clar exemple que els èxits s'assoleixen amb perseverança. De ser aquella nena que amb 3 anys es va apuntar a l'escola de dansa del poble fins a lluitar per una plaça en uns Jocs Olímpics, dins del món competitiu de la gimnàstica artística.

Ràpidament es va veure que la Laura tenia aptituds esportives, i de l'escola de dansa del poble va fer el salt al Club Gimnàstic Salt, on el seu pare era i és entrenador (a més d'haver estat gimnasta en la seva joventut). Per a la Laura tot allò era un joc al principi. Ella gaudia anant als entrenaments, més per passar-s'ho bé amb les seves companyes que no pas per pensar en grans fites esportives. Però aquesta il·lusió va començar a adquirir una dimensió més gran quan, ara fa set anys, li van concedir una beca per traslladar-se al CAR de Madrid i poder entrenar-se amb les millors gimnastes de l'Estat, aquelles gimnastes que busquen el pas al professionalisme en un esport molt dur, exigent, competitiu i efímer. A partir d'aquell instant, la Laura s'adona plenament que pot lluitar per un somni, que aquella afició des de petita pot ser el repte més important de la seva vida. Que amb esforç i sacrifici pot aconseguir allò que es proposi, tot i que el camí sigui dur, llarg i ple d'imprevistos. Les aptituds hi eren, només faltava que les circumstàncies l'acompanyessin. Dels èxits menors, esportivament parlant, va passar a lluitar pels reptes més grans que una gimnasta d'elit pot aconseguir: competir en un Mundial per anar posteriorment a uns Jocs Olímpics.

Així és com va arribar al Mundial del 2019 a Stuttgart, amb tota la feina feta i amb grans sensacions esportives. Però una greu i inoportuna lesió a l'òrbita ocular mentre s'entrenava la va deixar fora de l'equip estatal que havia de lluitar pel Mundial alemany. Es quedava a les portes de disputar el Mundial que obria les portes dels Jocs Olímpics de Tòquio, que s'havien de celebrar el 2020. Un cop molt dur per tant com s'havia estat preparant per a aquest moment, i per la sensació que potser el tren passava de llarg en el seu intent d'anar a uns Jocs Olímpics. Amb la lesió ja passada i recuperada del tot, la Laura va seguir entrenant (l'equip estatal havia assolit la classificació per als Jocs), però en més d'una ocasió li va passar pel cap renunciar a tot allò pel que havia lluitat sempre, ja que no estava al 100% compromesa ni motivada per guanyar-se una plaça davant les seves pròpies companyes, que portaven un ritme més alt i continuat d'entrenaments. Això era al febrer del 2020, i la Laura passava per un dels moments més durs de la seva carrera. Poc després va arribar la pandèmia i, com ella mateixa reconeix, això li va salvar la vida (esportiva).

Els Jocs Olímpics es traslladaven al 2021 i, empenya sobretot per la seva mare, va decidir donar-se

una nova oportunitat i seguir lluitant pel seu somni. Petites lesions i alguns alts i baixos no van ser impediment per fer que l'exigència i la regularitat tornessin, que la motivació i la il·lusió l'empenyessin de nou cap a allò que més l'omple, la gimnàstica, i que deixés enrere les pors i els dubtes i mirés endavant, amb l'objectiu novament de ser a Tòquio. I en plena pandèmia, i amb una atmosfera diferent, va arribar el gran premi. Va assolir una plaça a l'equip estatal per ser als Jocs Olímpics, la gran fita per a la qual un esportista es prepara al llarg de la seva vida. Celrà veuria debutar la Laura Bechdejú als Jocs Olímpics de Tòquio. Una experiència única, que va gaudir al màxim.

HORITZONS DE FUTUR

Ara la Laura, amb una participació als Jocs Olímpics, i una nova operació prevista, encara el futur sense un repte específic. Segueix entrenant-se i fent vida a Madrid, on està instal·lada des del 2015. Està estudiant un grau superior en Producció Audiovisual i Espectacles, i és una de les sortides on ella mateixa es veu. Li encantaria dedicar-se a organitzar competicions (si són de gimnàstica, millor) i fer que els esports minoritaris omplin més pavellons, un repte majúscul per al qual s'està preparant. Sap que sempre estarà lligada a la gimnàstica, un esport que l'ha fet sobreposar-se a les seves pors (l'exercici de barra encara ara li produeix molt de respecte) i que li ha permès convertir-se en la persona lluitadora i decidida que és en l'actualitat.

A la Laura li encanta venir a Celrà, per desconectar i descansar de l'alt ritme d'entrenaments i del ritme frenètic de Madrid. Quan és a casa, aprofita per veure els seus amics de la zona i la família que té repartida sobretot entre Celrà i Mataró. Enyora aquella nena petita que corria pels carrers de Celrà, aquella innocència amb la qual afrontava els reptes, ja que ignorava les conseqüències que li podia portar un esport tan tècnic i exigent. Ara, a volta passada, la Laura recorda, més que els èxits assolits (que en són molts), el treball fet.

Un treball que quedarà escrit en lletres d'or per aquesta gimnasta de Celrà que de petita va començar a l'escola de dansa i que ràpidament va fer carrera, per acabar al lloc més alt de l'Olimp de l'esportista: uns Jocs Olímpics~

Fotografia
Martí Navarro Molina / Aniol Simon Surià

L'ESPIELL

Els 25 anys de l'Institut de Celrà

L'Institut de Celrà va obrir les portes al setembre del 1996 amb 15 professors i 169 alumnes dels 11 pobles empordanesos de la comarca del Gironès. Al llarg d'aquests 25 anys, més de 3.000 estudiants i 180 professors han deixat la seva petjada en la història del centre. Un institut que, més que un centre de secundària i batxillerat, ha estat un projecte de territori: el bullici cultural i social de la llera no s'entendria sense aquest punt de trobada dels joves de la zona.

ÈLIA BORRÀS

L'Institut, un projecte de territori

Més de 25 anys d'història des dels "barracons", al costat de la fàbrica Pagans, fins al nou edifici del carrer Països Catalans.

Però, per què un institut a Celrà? A qui li va interessa tirar endavant un institut en un poble on, a mitjan anys noranta, els joves marxaven a estudiar fora?

El primer curs acadèmic estava format per professores i professores provinents de l'educació secundària i primària

Tall a la carretera Palamós durant un dia de vaga estudiantil convocada pel Sindicat d'Estudiants dels Països Catalans (SEPC) un col·lectiu molt actiu al centre des de l'any 2006

El número 2 de la revista *La Llera del Ter* es titulava així: “Els pobles de la llera ja tenen el seu Institut (?) a Celrà”. Era el 1996 i el consell de redacció va decidir preguntar-se si, d'aquell seguit d'aules prefabricades encaixonades entre la piscina municipal i la Fàbrica Pagans, se'n podia anomenar Institut. “La implacable veu popular utilitza un cert deix despectiu en anomenar-les barraques o barracots”, es diu a l'article titulat “Celrà acull l'IES dels pobles de la llera”.

Però, per què un institut a Celrà? A qui li va interessar tirar endavant un institut en un poble on, a mitjan anys noranta, els joves marxaven a estudiar fora i no hi havia ni CAP, ni escola bressol, ni pavelló d'esports, ni pistes de tennis, ni institut?

Celrà estava estancat. Des de l'any 1980 fins al 2000, el poble només va sumar 506 nous habitants. Una dada que difereix molt dels vint anys següents. I és que, des del 2000 fins a l'actualitat, Celrà ha duplicat la seva població i ha passat de 2.129 habitants a inicis del nou mil·lenni fins als actuals 5.606, segons dades de l'Idescat.

En aquell moment la zona de la llera del Ter no disposava de cap institut i els joves de la zona havien d'anar a Girona. La idea de fer un institut a Celrà no convenia el Departament d'Ensenyament, però un seguit de gestions polítiques des del poble, en aquell moment governat per ERC i amb Jaume Bossacoma com a alcalde, van desencallar la compra del terreny per a la construcció del nou centre d'educació secundària.

Bossacoma recorda que el terreny pensat i guardat per construir-hi l'Institut era just davant del Centre d'Atenció Primària, per tal que l'edifici tingués una part de bosc, així com s'havia fet amb l'escola L'Aulet. A més, l'estudi d'arquitectura Miralles Tagliabue va presentar en el seu moment una proposta de disseny per al nou institut que va ser desestimada per l'Ajuntament de Girona. Un estudi d'arquitectura català i reconegut internacionalment, que ha deixat obres com l'edifici del Parlament Escocès, el mercat de Santa Caterina situat al barri de Ciutat Vella de Barcelona o l'edifici de Gas Natural a Barcelona, es va fixar en la construcció d'una obra pública al municipi de Celrà.

Tot i això, no només no va ser possible l'edifici de Miralles Tagliabue, sinó que des del Departament d'Ensenyament tampoc es va aprovar el terreny que proposava l'Ajuntament de Celrà per construir-hi el nou institut. La segona opció que

va plantejar l'equip de govern era l'actual edifici de La Fàbrica, però els costos de restauració eren molt alts. Com a última opció, l'Ajuntament va haver de negociar amb set propietaris diferents per comprar el terreny on finalment es va alçar el centre.

Fossin barraques o barracots, el curs 1996-1997 s'inaugurava, més que un edifici, un projecte educatiu que enguany celebra els seus 25 anys. Si bé el telèfon, la marquesina o el servei de menjador no van arribar fins a mitjan octubre del 1996, el claustre d'aquell nou centre sí que va començar a treballar abans d'hora.

EL PRIMER CLAUSTRE

Un equip format per Lluïsa Bisbe; Núria Terés, que, a més de cap d'estudis, era professora de Ciències de la Naturalesa; Maria Àngels Freixenet, que, a part de ser la secretària, compartia el Departament de Matemàtiques amb Pere Borràs; Marta Dispés, a Educació Física; Quim Genover, que va ser el primer director i era professor de Llengua Castellana, igual que Isabel Mora; Sebastià Gironès, a Tecnologia; Paqui Márquez, a Educació Visual i Plàstica; Xavier Puig, a Ciències Socials; Josep Pujol, a Música; Marta Serra, a Llengua anglesa; Jordina Torró i Quim Vilar (coordinador pedagògic), a Llengua Catalana; Rosa Maria Vila, que s'encarregava de la Pedagogia Terapèutica, i Fina Vilà, que era la psicopedagoga. Un claustre provinent de l'EGB, mestres de primària, i la primera conserge, Teresa Agustí.

En aquella època el més normal per a l'alumnat era marxar a estudiar a Girona. Per això, una de les feines que es van fer abans de començar el curs va ser anar a les escoles a explicar a l'alumnat de 8è d'EGB que faria 3r d'ESO l'oferta de crèdits variables. Fins i tot, Joaquim Genover, director de l'Institut de Celrà (1996-2003), explica a la revista que ha publicat l'Institut per celebrar els 25 anys que “a principi de curs vam enviar una carta a cada alumne”.

Aquell curs van començar 169 alumnes dels 171 que ho podien fer: 78 de 1r d'ESO i 91 de 3r. Sembla que *La Llera* va començar amb vocació de visionària quan escrivia això: “Si les previsions es complien, el curs 1997-1998 hi hauria el doble d'alumnat i de professorat, mentre que l'espai seria el mateix d'ara. Així que ja podem plante-

jar-nos un interrogant majúscul: com s'ho faran?" Un càlcul matemàtic ràpid evidenciava el que passaria. Ni els barracons, ni el nou edifici inaugurat per l'expresident Jordi Pujol el 2002 serien prou per acollir l'alumnat de Celrà, Bordils, Flaçà, Sant Joan de Mollet, Juià, Sant Martí Vell i Madremanya, d'una banda del Ter, i de Medinyà, Cervià, Raset, Viladasens i Sant Jordi Desvalls, de l'altra. Més endavant, l'equip directiu liderat per Àngel Bosch, director entre el 2003 i el 2010, va presentar una proposta per obrir un nou centre, proposta que no va ser acceptada. En canvi, però, es va considerar fer una ampliació on anirien els cursos de Batxillerat. Aquesta situació va complicar la gestió diària, ja que van tornar els antics barracons on ara hi ha l'actual pàrquing del professorat i es van fer mans i mànigues perquè tothom tingués una classe on anar. I és que durant aquests 25 anys l'Institut de Celrà ha passat de 169 a 670 alumnes i de 15 professors a 68, un fet que també es deu al canvi legislatiu amb què EGB, BUP i COU desapareixien i l'educació secundària passava a ser obligatòria fins als 16 anys.

"M'hi sobren les reixes, sembla una presó", o "M'agradaria més dinar a casa, perquè així puc veure Nissaga de Poder", o "Si els de fora no paguen per menjar, els de Celrà tampoc no ho hauríem de fer". Són algunes de les declaracions que recull *La Llera* (núm. 2) d'alumnes que inauguraven els barracons. Expliquen una època en què TV3 emetia una sèrie de Josep Maria Benet i Jornet i en què l'horari era de tardes els dilluns, dimarts i dijous. Ara bé, si eres de Celrà el dinar costava 580 pessetes, una decisió que no tothom compartia, com bé heu pogut llegir.

MÉS ALUMNES I DIVERSITAT

El curs 2003-2004 l'expresident de la Generalitat, Jordi Pujol, juntament amb l'exalcalde Francesc Camps i el director de l'Institut, Àngel Bosch, van fer l'acte d'inauguració del nou edifici. Així va ser com van sortir dels barracons del carrer dels Pa-

El primer curs va començar amb la implementació de l'Educació Secundària Obligatòria deixant enrere el model de l'EGB, BUP i COU

D'esquerra a dreta: l'exalcalde de Celrà Francesc Camps; el president de la Generalitat Jordi Pujol; l'exconsellera d'Educació Carme Laura Gil, i l'exdirector de l'Institut, Àngel Bosch, durant la inauguració del nou edifici el curs 2003-2004

→
El nou edifici va quedar petit de seguida i es va haver d'ampliar amb una nova ala pels alumnes de Batxillerat

Des del curs 2020-2021, l'alumnat de Medinyà, Cervià, Viladasens i Sant Jordi Desvalls està escolaritzat al nou institut de Sarrià de Ter.

isos Catalans de Celrà. Però no només la façana era nova i mostrava canvis evidents: les aules i els passadissos, el professorat i l'alumnat es feien cada dia més nombrosos i diversos.

Com afirma l'actual directora del centre, Laura Riera, l'Institut de Celrà és un reflex sociològic de la zona de la llera del Ter. Des del curs 2020-2021, l'alumnat de Medinyà, Cervià, Viladasens i Sant Jordi Desvalls està escolaritzat al nou Institut de Sarrià de Ter. Actualment, el 80% de l'alumnat del centre és de procedència cultural de la zona, el 10% romanesa i el 5% gambiana, concretament d'ètnia sarahule.

L'equip directiu va prendre el relleu a l'antic director, Pep Vila, que es va jubilar el 2019, i va començar en una etapa centrada i tocada per la pandèmia de la covid-19. Una de les línies que ha engegat aquest equip directiu és la mirada cap a Europa. De fet, el centre ha estat reconegut com a Centre Ambaixador Europeu dins el projecte europeu Erasmus+, que té com a objectiu "provar noves metodologies a l'aula".

Un centre que ha pivotat a l'entorn del territori. Un Institut que ha teixit amistats a banda i banda de riu i ha configurat la idea del territori de la llera del Ter

Fotografia: Aniol Simon Surrià

L'equip directiu actual. D'esquerra a dreta: Eva Sala secretària; Laura Riera, directora; Cristina Puga, coordinadora pedagògica i Jaume Pagès, cap d'estudis

Claustre de professors i professores dels cursos 2021-2022

Fotografia: Aniol Simon Surrià

OLEGUER CEBRIÀ

CRONOLOGIA D'UN QUART DE SEGLE

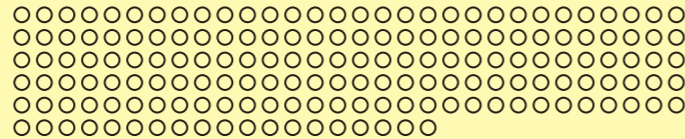
1996-1997

El 2 de setembre de 1996 es posa en marxa oficialment el nou Institut de Celrà, situat als mòduls ubicats al costat de les piscines municipals del poble. El primer curs acadèmic comença amb un centre educatiu construït en barracons, compta només amb 169 alumnes de 1r i 3r d'ESO i té un claustre de tan sols 15 professors. Dues setmanes més tard, el 18 de setembre, les noies i nois de la llera del Ter entren a l'Institut amb les classes de la jornada inaugural. Joves de Celrà, Juià, Bordils, Sant Martí Vell, Madremanya, Sant Joan de Mollet i Flaçà, d'una banda del Ter, i de Medinyà, Cervià de Ter, Viladasens i Sant Jordi Desvalls, de l'altra banda, comencen els estudis al primer centre públic de secundària de la zona.

15 PROFESSORS

169 ALUMNES

11 POBLES

Bordils, Celrà, Cervià de Ter, Flaçà, Juià, Madremanya, Medinyà, Sant Joan de Mollet, Sant Jordi Desvalls, Sant Martí Vell i Viladasens.

1997-1998

Després d'un primer curs d'adaptació i constant evolució, el centre completa tots els cursos de secundària amb la continuïtat de l'alumnat que cursarà 2n i 4t d'ESO i l'entrada dels joves que estudiaran 1r i 3r. L'ampliació de cursos també comporta que es dobli el nombre de docents que treballen a l'Institut.

2002-2003

Set anys després de la inauguració, es tanca l'etapa als barracons de la Fàbrica amb el trasllat a un edifici més convencional, un nou centre construït des de zero gràcies a la cessió dels terrenys de l'Ajuntament de Celrà. El canvi comporta una millora important de les condicions i els espais: es deixen de banda els barracons i es compta amb aules i un pati propi.

2003-2004

Un any després del trasllat, el president de la Generalitat d'aleshores, Jordi Pujol, inaugura oficialment el nou edifici de l'Institut de Celrà. El creixement del nombre d'alumnes que arriben al centre des de les sis escoles de la zona provoca que el nou espai ja neixi obsolet, amb l'ampliació en poc temps de dos a quatre grups per a cada nivell d'ESO, la qual cosa comporta la necessitat de nous barracons.

2006-2007

En el marc del desè aniversari de l'Institut de Celrà, es duen a terme les activitats habituals de cada curs, com la lliçó inaugural i la diada, festejada el 26 de gener, però també hi ha celebracions extraordinàries. Per exemple, el centre prepara un calendari especial amb fotografies dels inicis de l'Institut i també celebra un sopar amb antics alumnes i professors.

2009-2010

Per acollir el creixement constant del nombre d'estudiants i allotjar tant l'alumnat de secundària com el de batxillerat, l'Institut viu una ampliació amb una nova ala de dues plantes. A l'edifici s'hi impartiran els cursos de 1r i 2n de Batxillerat i també s'hi ubicaran altres espais específics, com l'aula d'acollida i les classes de llatí.

2012-2013

Amb la implantació de l'horari intensiu a la secundària obligatòria, l'alumnat deixa de tenir classes a la tarda. El canvi provoca que es deixi d'oferir el servei de menjador i la cuina es lloga a una empresa de càtering escolar, que s'encarrega de l'administració del servei de bar durant els descansos. A més, l'espai es modifica i es divideix, i se n'habilita una part per convertir-la en la nova aula de teatre.

2018-2019

En el marc de la presidència del Parlament de Catalunya del sarrianenc Roger Torrent, la Generalitat anuncia que s'obrirà un nou institut a Sarrià de Ter a partir del curs següent. Tot i conèixer la notícia per la premsa, la inauguració del nou centre educatiu afecta l'Institut de Celrà: l'alumnat de Cervià, Medinyà, Viladasens i Sant Jordi Desvalls que comenci la secundària el curs següent haurà d'anar a estudiar a un altre municipi. El de Celrà deixa de ser l'institut de referència per als joves de tots els pobles de la llera.

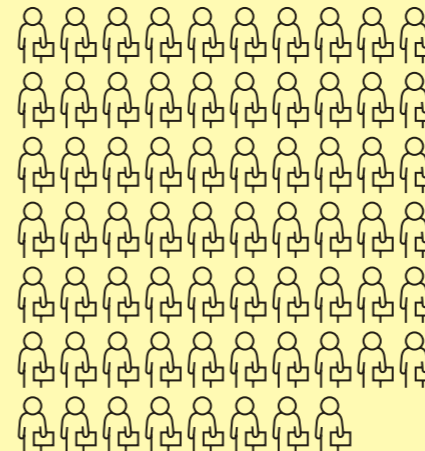
2019-2020

Amb l'arribada de la pandèmia de la covid-19 a Catalunya, l'Institut s'enfronta a una situació inèdita: haver de tancar de manera imprevista sense saber quan es podran tornar a obrir les portes. Durant els mesos següents, professors i alumnes es veuen forçats a treballar i estudiar en condicions gens habituals, des de casa i amb classes telemàtiques.

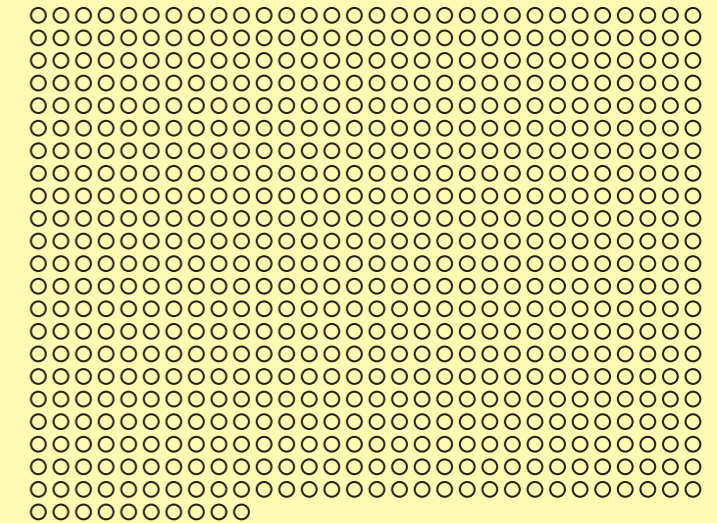
2021-2022

Comença el curs escolar del vint-i-cinquè aniversari de l'Institut de Celrà, amb més de vint-i-cinc grups entre tots els cursos de secundària i batxillerat. Un total de 670 alumnes i 68 docents formen el centre educatiu, sense oblidar el personal de secretaria i de consergeria. Milers de joves i centenars de professors ja han passat per l'Institut de Celrà i formen part de la seva història.

68 PROFESSORS

670 ALUMNES

7 POBLES

Bordils, Celrà, Flaçà, Juià, Madremanya, Sant Joan de Mollet i Sant Martí Vell.

Records entre passadissos

Veus d'un engranatge humà

ÍRIA MASÓ I PERE MARTÍN

JAUME PAGÈS AULET

Professor de Matemàtiques
(2008-actualitat),
Cap d'estudis (2020-actualitat)

És un lloc on pots engegar projectes o col·laborar en diferents àmbits sense que en cap moment sigui una imposició, la gent pot trobar el lloc que més li agradi. És un institut viu i amb moltes inquietuds tant artístiques com científicotecnològiques, i crec que els alumnes que volen se'n poden aprofitar molt. L'Institut està situat en un entorn molt determinat on conflueixen alumnes de diferents pobles que tenen, la majoria, un fort arrelament al territori, i això els dona un sentit de pertinença que potser no es dona en altres llocs.

ISABEL MORA I COSTA

Professora de Llengua Castellana i Matemàtiques (1996-2017)

Van ser uns anys de molt de treball, però en un ambient animat, cordial i agradable, on sabies que sempre hi havia alguna companya al teu costat per escoltar-te i animar-te. Vam provar moltes coses per millorar, i ens ho vam passar bé fent-ho. Continuo estant en contacte amb alguns alumnes, i els records sempre són motiu de somriures. Recordo especialment una Diada en què em vaig encarregar d'un taller per aprendre a fer mitja. La majoria dels que s'hi van inscriure van ser nois... i haig de dir que tots van aconseguir aprendre'n (s'hi van esforçar molt!).

JORDINA TORRÓ FERRER

Professora de Llengua Catalana i Literatura, Llengua Castellana i Literatura i Francès (1996-2017)

Em va agradar sempre que fóssim un centre molt integrador i on (em sembla a mi) el professorat que arribava s'hi trobava bé. Es tenia en compte la part professional, però també la personal, i hi solia haver un espai per a activitats de caire més social. De la meva percepció de professora, en destaco les experiències que vaig poder dur a terme, com a organitzadora o participant, fora del centre. Les sortides, els viatges de fi de curs a quart o Batxillerat, els Comenius i els intercanvis de francès. Jo diria que els darrers vint anys de la meva carrera, passats a l'institut de Celrà, van ser una experiència molt gratificant que em va permetre conèixer gent molt interessant i alumnes que ara, quan sé d'ells, em sento orgullosa d'haver estat una de les professores del seu aprenentatge de secundària.

ANGELINA NOGUER BOIX

Professora de Matemàtiques
(1998-actualitat)

Tota la vida he estat enamorada d'aquesta feina i tinc molts bons records en companyia dels alumnes. Recordareu, alguns, els inacabables exercicis voluntaris, després anomenats autocorrectius i finalment, els darrers anys, els desitjats positius. He gaudit amb el seu progrés, amb el convenciment que estava fent una tasca important i que, de ben segur, aquell esforç els seria útil en aquesta bonica, interessant, però a estones tan complicada vida. El que em sap molt greu és que a vegades, al cap dels anys, potser ens trobem en algun lloc i no us reconec, cada cop és més difícil, són moltes cares i molts noms, però és un moment extraordinari quan vosaltres em reconeixeu i normalment, després d'un esforç de memòria, es desperten magnífics records.

MARTA DISPÈS I ROIG

Professora d'Educació Física
(1996-actualitat)

És un institut de zona, que recull alumnes d'una banda i l'altra del Ter. És un institut amb molt d'alumnat, però on, tot i així, s'atén tots els alumnes de manera individual, i dono fe que es fan grans esforços organitzatius. Hi he passat la majoria d'anys de la meva etapa adulta, amb moments bons i altres de no tan bons, i l'Institut sempre ha estat el meu refugi i el meu acompanyant.

QUIM (PIM) GENOVER HUGUET

Professor de Llengua Castellana i Literatura (1996-2011)
Director de l'Institut de Celrà
(1996-2003)

És necessari ressaltar un fet: l'Institut s'ha convertit en un referent educatiu per a tots els pobles que hi porten els seus alumnes a estudiar la secundària obligatòria i el batxillerat. El nombre de nois i noies que hi estudien no ha parat de créixer, tot i tenir una zona més petita que la de fa 25 anys. Un altre aspecte que vull destacar és el seu dinamisme més que notable, que va més enllà dels temes estrictament curriculars. Em refereixo a tot un seguit d'activitats que fan de l'Institut un espai d'aprenentatge integral: des de les famoses representacions de teatre, les sortides d'assignatura per facilitar o potenciar el coneixement de l'entorn, la Diada de l'Institut relacionada amb el lema de cada curs, els viatges de final d'ESO i de Batxillerat, la celebració del Sant Jordi, la Cooperativa Volem, fins a la participació en les proves Cangur de matemàtiques i el concurs Participa Méliès..., i així tantes altres activitats. Tot plegat és el resultat de la feina excel·lent que ha portat a terme tot el professorat al llarg d'aquests 25 anys.

MIQUEL GÜELL ORDIS

Professor de Ciències Socials i Història
(2002-2020)

Cal recordar l'anada a Ceuta al febrer del 2018 per part de deu alumnes i dos professors de la Comissió per a les Persones Refugiades, acompanyats per una mare, a col·laborar amb l'ONG Elín en la seva acollida a les persones que salten la tanca de Ceuta. La feina de preparació i de difusió de l'experiència va ser tan gran que, passats els anys, em consta que a l'Institut hi ha qui encara ho recorda. També volem recordar la feina de la Comissió per a les Persones Refugiades, tantes hores del pati d'alumnes i professors, de xerrades, exposicions, intercanvis i visites a un centre d'acollida de menors, el concurs de bosses de mà..., i tot amb el protagonisme dels i, sobretot, les alumnes que s'hi han implicat i continuen implicant-s'hi.

PAQUI MÁRQUEZ HERMOSO

Professora d'Educació Visual i Plàstica
(1996-actualitat)

Des del primer dia, a l'Institut m'hi he trobat com a casa. Crec que tots els professors vam connectar de seguida i encara ara hi ha aquest bon ambient, aquesta sensació gairebé de pertànyer a una família. Em sembla que tothom que ha anat arribant s'hi ha sentit molt a gust perquè hi ha un caliu humà inigualable. Jo mai he volgut marxar per aquesta qualitat humana i per la sensació de ser molt propers, tant amb els alumnes com amb el professorat i les famílies. Hi he tingut experiències fantàstiques, i encara ara ens continuem trobant tots, perquè l'Institut ens va unir molt. També continuo mantenint relació amb alumnes que fa més de vint anys que van marxar.

Mai oblidaré el dia que vaig trencar aigües (abans d'hora) a la sala de professors dels barracons. Per això, sempre estaré lligada a aquest centre.

CÈLIA GINJAUME

Professora de Física (2000-actualitat)

"És un institut on s'hi fan moltes reunions" -aquesta sentència va ser la que em va convèncer que havia de demanar plaça a Celrà. Acabava de començar, només havia treballat dos anys i tenia moltes ganes d'aprendre d'altres professors i Celrà era un institut de nova creació amb moltes ganes d'avançar i de treballar.

Quan vaig arribar era un institut en barracons. Érem quatre gats. L'ambient entre professors era molt agradable, hi havia molta "vocació" i...l'alumnat: nois i noies de poble, tots maquíssims!! Després, vaig ser mare i els meus fills van arribar a l'institut. Vaig aprendre que cada fill viu l'institut de manera diferent segons el seu caràcter, aptituds i relacions. També vaig descobrir que el que a mi, com a mare, em semblava el millor per a ells no sempre ho era i al revés. Un sol institut però a casa nostra han estat quatre instituts diferents, o més!

PAMEN BALVI ELIAS

Encarregada del bar i el menjador (2002-2019)

El que recordo sobretot són els estudiants. El caràcter de joves de poble, la seva alegria, l'energia, l'entusiasme, en guardo molts records bonics. Una de les coses que més m'ha agradat de l'Institut ha sigut el projecte d'empresa: donen l'oportunitat d'aprendre a treballar en empreses a nois que no volen continuar estudiant. Vaig tenir l'oportunitat de treballar amb alguns d'ells i l'experiència va ser molt bona.

JOAN BOSCO PLANA BROSA

Professor de Tecnologia (1999-2013)

En tinc un bon record: un centre amb bon ambient entre professors i alumnat. Vaig poder fer el Projecte Barca, i tothom em va donar suport des del principi. Va ser molt interessant i inspirador i els alumnes que hi van participar en guarden un bon record.

LAURA RIERA CASELLAS

**Professora de Llengua Catalana i Literatura (2019-actualitat),
Directora (2020-actualitat)**

Hi ha uns valors que defineixen l'Institut de Celrà i que sempre tinc presents. Són la professionalitat, el compromís, la sensibilitat i el tracte humà de la seva gent. Destaco el treball incansable del professorat, sempre buscant la millora. La història ens presenta com un institut acollidor, creatiu, inclusiu, que es mou. I el projecte educatiu, amb les direccions i els claustres al capdavant, ha fet que el centre no hagi passat desapercebut, que s'hagi fet un lloc en l'educació de la nostra zona.

MONTSE BOSCH PALAU

Auxiliar administrativa (2013-2016 i 2018-2022)

El que més destacaria de l'Institut de Celrà és el gran equip humà que forma tota la gent que hi treballa. Quan hi arribes per primera vegada fa que t'hi sentis molt ben acollit. Hi ha un no sé què, una essència, una energia positiva que fa que t'hi sentis molt bé, i això és gràcies al treball de tota la gent que hi ha treballat i que hi treballa des de fa molts anys i que fa que els que hi anem arribant ens impregnem de seguida d'aquesta essència.

JOSEP (PEP) VILA BOIX

Professor de Matemàtiques (2006-2020)

Director de l'Institut (2010-2020)

Recordo de manera especial un "clima humà" molt positiu. Un més que bon ambient entre companys que no és gaire habitual als instituts. Es discutia, però mai es perdia l'esperit de companyonia i un sentiment d'identificació amb l'Institut.

Com a anècdota, mentre era director, una nit va sonar l'alarma. Hi vaig anar acompanyat dels mossos d'esquadra. La sorpresa va ser que darrere una columna vam trobar-hi el lladre, que, a més, portava una pistola a la mà! Es va muntar un sidral de campionat. Els mossos van desenfundar i, per acabar-ho de rematar, jo vaig reconèixer que l'arma del lladre era "meva"! Era una pistola de joguina que feia uns quants anys havíem requisat a un alumne i que jo guardava amagada en un calaix del despatx de Direcció. Semblava de veritat! Quan els vaig dir als mossos cridant: "No! No! No hi ha perill! Guardeu les armes, que aquesta pistola és meva...", ells no entenien res de res. Van ser uns moments molt surrealistes. Sortosament, el lladre va llençar la pistola i, una vegada els agents el van reduir, vaig poder-los explicar la història amb calma. El lladre la va trobar mentre regirava els calaixos del despatx de Direcció. Els dos agents van marxar preguntant-se què carai feia el director amb una pistola de joguina (però que semblava de debò) dins el calaix.

SANDRINE DOUCINET

Professora de Francès (2009-2013 i 2015-2017)

Tant els diferents equips directius, com el professorat, com l'alumnat han estat per a mi un motor per continuar innovant en aquesta tasca tan apassionant i complexa d'educar joves i també, en el meu cas, de fer-los descobrir i aprendre la meua llengua materna, el francès, i la cultura francòfona. Destacaria els intercanvis, els viatges i les sortides a França que vam fer amb diferents grups d'alumnes i professors acompanyants. Recordo també una anècdota d'un dia en què amb un grup de 4t d'ESO vam fer saltar els ploms de l'Institut. Estàvem fent uns *coulants* de xocolata, això sí, en francès!

ÀNGEL BOSCH

Director de l'Institut de Celrà (2003-2010)

Durant els nostres anys d'equip directiu, l'alumnat va anar canviant, no només en nombre sinó també en diversitat. Això va provocar que anéssim incorporant nous plans per a la seva atenció, com el d'acollida d'alumnes d'incorporació tardana; el de l'Aula de Suport a l'Educació Especial; o el d'Aula Oberta, en la que en Bosco Plana va fer una interessant aportació en forma d'aprenentatge per projectes, que es materialitzava amb les recordades barques que estrenàvem cada any a la Gola del Fluvià. Vam intentar donar una projecció internacional al centre, amb la potenciació del francès com a segona llengua estrangera i la realització d'intercanvis amb instituts del país veí i, sobretot, amb la participació amb dos projectes Comenius, al costat d'instituts de Valladolid, Almada (Portugal), Villeneuve d'Asq (França) i Ostiglia (Itàlia).

CARME AYATS I GELI

Professora de Matemàtiques (1997-2019)

Cap d'estudis (2006-2010)

Destacaria la bona feina que podíem fer quan teníem 25 alumnes per classe i en algunes hores de matèria podíem ser dos professors a l'aula. Això feia que els professors anéssim força coordinats, per això havíem de treballar en equip i relacionar-nos molt. Tot plegat va fer que fóssim com una família. L'altra cosa important és el fet de ser dos tutors per grup classe, així podíem atendre cada alumne individualment molt millor.

AMBAIXADORS EPAS JÚNIORFotografia
Martí Navarro Molina

La mirada cap a Brussel·les

Aquest curs, l'Institut de Celrà ha estat reconegut com a Centre Ambaixador Europeu.

El programa Centre Ambaixador del Parlament Europeu (EPAS) té com a objectiu aconseguir que els alumnes siguin més conscients de la democràcia parlamentària europea, la funció del Parlament i els valors europeus. També els anima a participar activament en els processos democràtics de la Unió. Els centres educatius escollits han passat un procés de

selecció en el qual s'ha tingut en compte la seva participació en programes europeus, els reconeixements obtinguts i la implicació dels docents i alumnes. Un coordinador de projecte, un grup de professors i un grup d'alumnes de 4t d'ESO, reconeguts com a ambaixadors sènior i júnior, són els encarregats de posar en pràctica el programa.

Els alumnes ambaixadors júnior som els encarregats de difondre tant al centre com en l'àmbit local, nacional i internacional els resultats d'aquestes activitats, mantenir contactes amb altres centres i institucions locals i europees, participar com a representants del centre i del poble en actes organitzats per la Comissió Europea, donar a conèixer la programació europea que es faci al centre i a l'entorn als mitjans de

comunicació i crear i actualitzar un InfoPoint europeu a l'Institut de Celrà.

Al final de cada curs s'avaluen les activitats realitzades pels centres educatius. Si es conclou el programa amb èxit, es certifica els centres educatius com EPAS i als ambaixadors sènior i júnior se'ls concedeixen certificats en cerimònies organitzades per l'Oficina del Parlament Europeu.

ACTIVITATS DEL CURS

Al llarg d'aquest curs hem anat fent diverses activitats de difusió, moltes les podeu trobar al nostre canal de Youtube (European Projects INS CELRÀ) o a Twitter (@EUROPE_INSCelrà). Hem aconseguit implicar les assignatures de Ciències Socials, Tecnologia, Sociologia, Biologia i Ciències Ambientals en l'organització d'activitats, a més de tenir el recolzament de Direcció, coordinadors d'etapa i personal PAS. Entre les activitats dutes a terme, destaquem la creació per part dels alumnes de 4t i ambaixadors júnior d'un InfoPoint sobre la UE, la realització de vídeos divulgatius sobre què és la Unió Europea, una entrevista a en Joan Raventós (corresponsal de TV3 a Brussel·les) i una trobada amb Oriol Nierga, responsable de divulgació educativa de la Comissió Europea a Barcelona. Hem après també com implicar-nos com a joves en temes de la Unió Europea, aprofitant que aquest any és l'Any Europeu de la Joventut i gràcies a un taller organitzat per EuropeDirect Girona de la UdG amb Joaquim Millán. Els ambaixadors júnior també vam ser entrevistats a Ràdio Celrà i vam fer una activitat conjunta amb altres centres EPAS el Dia de la Dona amb l'exposició i la lectura d'un manifest. També hem realitzat activitats de formació sobre el Parlament Europeu i hem participat en concursos com "Què és per a tu Europa?", organitzat per la Fundació Catalunya Europa. Com a activitats destacades, cal mencionar la rebuda dels ambaixadors júnior a l'Ajuntament de Celrà per part de l'alcalde, David Planas, la nostra participació i els parlaments en l'acte organitzat per l'Ajuntament de Girona el 9 de maig, Dia

Fotografia: Martí Navarro Molina

d'Europa, amb presència de les autoritats locals, o el fet de ser seleccionats per participar a la jornada d'Euroscola, el 20 de maig, amb connexió en directe amb centres educatius EPAS d'arreu d'Europa i la Presidència del Parlament Europeu.

EL PROJECTE ERASMUS+

La selecció com a centre ambaixador europeu EPAS suposa un pas més en la projecció europea que l'Institut de Celrà va iniciar el curs 2015-2016. Inicialment, participant en projectes amb altres centres europeus dins la plataforma eTwinning, que li han valgut reconeixements nacionals i europeus. I, seguidament, amb la coordinació d'un parell de programes Erasmus+, aprovats i finançats per la Comissió Europea, amb dos eixos centrals: la implicació dels alumnes en projectes locals i europeus de servei comunitari i la projecció de les activitats STEAM al centre.

Enguany, hi sumem que l'Institut de Celrà ha estat acreditat com a centre Erasmus+, després de presentar un projecte en què es pretén afavorir la inclusió educativa, així com l'ús de noves metodologies i la implicació de les famílies al centre, que va obtenir la primera posició a Catalunya i la cinquena a tot l'Estat, la qual cosa ens permetrà tenir finançament per realitzar mobilitats d'observació i projectes amb altres centres europeus, tant a alumnes com a professors, fins al 2026 🇪🇺

L'ESPIELL

Els 25 anys de
l'Institut de Celrà

"Però també és veritat que allò essencial que s'ha d'ensenyar a una persona perquè sigui un adult fet, dret i responsable, no varia: l'esforç en el treball personal, el respecte al saber i al coneixement. Perquè al cap i a la fi, el que us hem volgut transmetre, encara que nosaltres mateixos no n'hàgim estat sempre el millor exemple, perquè ningú és perfecte, és a ser persones, persones amb criteri, amb capacitat crítica i intel·lectual, i amb capacitat ètica"

Ambaixadors EPAS júnior 2021-2022

Gina Fontané, Mireia Grabulosa, Oriol Mira, Lluc Coronel, Laia Hipòlit, Gerard Capuz, Greta Tarrida, Marc Planas, Berta Valenzuela, Mariona Frigola.

Ambaixadors EPAS sènior 2021-2022

Laura Riera, Mireia Guillaumes, Núria Rodríguez, Eva Sala, Víctor Alegre, Maria Rodeja, Elisabeth Casacuberta, Laura Carbó, Cristina Salvà.

Fragment del discurs "Aprendre a ser persona" de JMà Uyà per acomiadar els alumnes de Batxillerat del curs 2017-2018

TOT ENRAONANT

56
Damià Bardera,
més enllà de les modes
literàries

60
Presència i connexió,
entrevista a Denys
Blacker

66
Àngel Surroca:
la memòria dels vençuts

CLÀUDIA BUSSÉ Fotografia
Martí Navarro Molina

Damià Bardera, més enllà de les modes literàries

Quedem un dimarts de principis de març en un bar a peu de carretera de Celrà, el poble dels avis materns de Damia Bardera. D'entrada, em sembla un home puntual i seriós, tens, fins i tot, però de seguida que entrem en matèria i la literatura es converteix en el nostre plat principal la tensió s'esfuma i conversem amb desimboltura.

Damià Bardera neix a Viladamat el 1982 i hi passa la infantesa, l'adolescència i la primera joventut. A partir d'aleshores, comença a fer vida a Girona, capital que freqüenta per la proximitat amb Celrà, el poble de la família materna. Bardera se sent còmode tant amb l'etiqueta d'«escriptor gironí» com amb la d'«escriptor empordanès», i haver de triar entre una de les dues és tot un dilema. Per començar, Bardera es presenta com a escriptor –gironí o empordanès, tant és– i assagista, però també és doctor en Filosofia per la Universitat de Girona. A la seva tesi doctoral ja apunta cap a la literatura, ja que hi estudia la narrativa del filòsof Josep Ferrater i Móra. Això, d'entrada, ja mostra la pluralitat d'interessos que el mouen en el món del pensament, la cultura i l'art. Tal com diu a *Cal Ratoliu* (2019), dietari assagístic publicat per l'editorial El Cep i la Nansa, una de les funcions de la literatura és «burxar en les nostres creences o prejudicis més íntims»; és a dir, per a Bardera, la literatura és un mitjà per enfocar la vida amb una mirada nova.

Actualment, a banda d'escriptor, és docent a l'Institut de Palamós i, tot i que li agrada la feina de professor, es mostra crític amb el sistema educatiu, que té mancances estructurals i ideològiques de tots tipus. De fet, ell, a l'escola, no hi va trobar el gust per la literatura, ja que aleshores no passava de ser un «gran lector de contracobertes». Bardera em comenta que no va ser fins que no va

deixar d'estudiar, a l'edat de divuit anys, que li va començar a picar la curiositat per entendre el món. En aquell moment va apuntar-se a un curs de periodisme, locució, presentació de ràdio i televisió i, interessat per la filosofia i la literatura, va llegir el seu primer llibre: *El perfum: història d'un assassí* (1985), de Patrick Süskind. A partir d'aleshores, va esdevenir un lector voraç que freqüentava les biblioteques públiques i, de retruc, se li van desvetllar les ganes d'escriure. Tal com ho explica, va sentir «la crida de la literatura» i va tenir la certesa que volia fer una obra. No pararia fins aconseguir-ho.

Els primers contactes amb la literatura van ser a través de la poesia, concretament, la poesia en llengua castellana i els referents de la Generació del 27 i les avantguardes. Entre els seus autors preferits destaquen Unamuno, Alberti i Lorca. Pel que fa a la literatura en català, ja en llegia, però no sentia que el fes vibrar de la mateixa manera. Tal com també explica a *Cal Ratoliu* (2019), va ser en aquests moments de joventut que va adonar-se que assumir el passat i la pròpia història l'acostava a la (re)descoberta de la literatura catalana. Els records i la vida a la ruralitat, vinculada a la literatura oral i rondallística, formen part de la veu assumida per Bardera. Tal com afegeix, l'estètica que el defineix és tremendista rural, amb la influència de Cela, per exemple, i, en un àmbit més proper, Víctor Català. Alguns dels referents literaris que l'han influït, a banda dels mencionats, són Josep Carner, Salvador Espriu, Santiago Rusiñol o Marià Vayreda.

La subversió de la literatura

La idea de l'absurd, també present en la seva obra, igual que l'humor negre, es manifesta molt clarament a *Un circ al pati de casa* (2019). En aquest recull de quaranta relats, trenta-quatre dels quals ja recopilats i sis d'inèdits, Bardera pobla les seves històries d'uns personatges que són molt «arquetípics i sense zones grises». Es tracta, moltes vegades, de personatges mancats d'una part del cos, metàfora de les pèrdues emocionals i les experiències vitals que els han arrabassat una part de la identitat.

L'esquema narratiu dels contes, estructuralment simple, podria confondre més d'un i fer-li pensar en un recull de contes infantils, però, evidentment, Bardera escriu per fer-nos anar més

enllà. Com hem dit, l'estil de l'empordanès no està mancat d'humor negre, i se sustenta en una base de realisme màgic, absurd i surrealisme. En els contes barderians es busca la universalitat antropològica que pot interpel·lar qualsevol persona perquè l'obliga a fer front a l'alteritat. És aquell tipus de literatura que ens remou, ens incomoda i fins i tot desagrada, perquè ens situa cara a cara amb els nostres prejudicis i dilemes vitals; és, ras i curt, Literatura amb majúscula. Bardera reconeix que el seu estil literari no està de moda perquè no s'hi pot vincular un discurs ideològic. Ell escriu el que vol i quan creu que té alguna cosa a dir. Té molt clar que vol que la literatura serveixi per descobrir coses que no sabem que guardàvem en algun racó de l'inconscient. Per això, Bardera defensa que és important no decantar-se per lectures properes a les nostres zones de confort. En les seves paraules, «el que ha de fer la literatura és un descentrament existencial».

Sobre el procés d'escriptura o de purga personal

El punt fort de Bardera són els contes, un gènere breu en extensió, de fàcil lectura i de profunditat significativa. Per entrar en aquest món literari suggeridor, irònic i subversiu, Bardera afirma que li cal explorar-se a ell mateix, passar per un primer moment de catarsi, i configurar, després, narracions teixides a partir de reflexions i idees. Escriure un microconte, per a ell, és «un fart de riure»; en canvi, la poesia sí que li provoca patiment. És per això que té clar que, si el seu fort són els contes, ha de dedicar-se a explorar aquest món.

Pel que fa a la literatura actual, Bardera hi troba a faltar autenticitat, atreviment i ambició. És clar que una cosa és saber redactar i una de ben diferent, saber escriure. Com a professor del taller de microrelats del Centre Cultural La Mercè de Girona, veu molt «l'estil de club de lectura», que en diu ell. Es tracta d'un cert estil acadèmic, com si fos creat amb l'ajuda d'un manual d'instruccions i unes pautes ben clares i no des de l'experimentació i el gust personal. La qüestió, com en tot a la vida, és trobar el propi estil i gaudir-ne. Bardera somriu i fa una comparació curiosa entre el tennis de taula i la literatura: «Hi ha gent que juga a tennis de taula, competeix i s'enfada, i, per fer això, valdria més que no hi juguessin. Amb la li-

teratura passa tres quarts del mateix.» Aleshores, em pregunto, quin és l'estil de Bardera? Com s'ho fa per escriure? «Jo escric sense saber el final del conte. Vaig per automatismes psíquics.» Segons l'escriptor, es tracta d'ajudar l'inconscient i conèixer-se bé. Es podria dir que és com fer teràpia, ja que surten records dolorosos, que a vegades ens fan trontollar, però que també són addictius, elèctrics. En aquest procés de pouar l'inconscient, en paraules de Bardera, «surt or, però ve barrejat amb molt de fang». Per aquest motiu, s'ha de tenir la tècnica per anar polint.

En definitiva, en els contes de Bardera s'hi barreja l'estil literari tremendista, surrealista i rural de l'autor, que passa pel filtre personal del lector i de la seva subjectivitat. La catarsi deixa de ser de l'emissor i traspasa al receptor, que ha d'estar obert a adonar-se dels seus prejudicis i deixar que la perversitat de la literatura indagui en els racons més ocults de l'ésser. La conclusió és, doncs, que no ens hem de deixar enganyar per l'aparença: *Un circ al pati de casa* sembla un llibre de contes innocents, però, en realitat, és un llibre que demana un lector intel·ligent, capaç de captar la ironia i les subtileses de la literatura barderiana~

↑ Damia Bardera amb un exemplar d'*Un circ al pati de casa* (2019)

MARIA PUIG PARNAU Fotografia
Martí Navarro Molina

Presència i connexió

Entrevista a Denys Blacker

Denys Blacker (Londres, 1961) és una artista transdisciplinària que es dedica especialment a la *performance*, però també al dibuix, el vídeo i l'escultura. Amb el seu art, explora les capacitats humanes de la comunicació i s'interessa per la intuïció, la llibertat, el grup i la feminitat. També està implicada en diversos projectes artístics dins i fora de Catalunya. És fundadora del grup Gresol i del col·lectiu Ocells al Cap.

La Denys viu a Madremanya des de fa més de trenta anys i, avui, parlem amb ella, que m'obre la porta de casa seva una tarda del mes d'abril. Els sostres són alts i entra llum per la porta, pels finestrals i per una claraboia. Seiem en una sala gran i plena de llibres que és un d'aquests llocs especials que recull i expandeix alhora els que s'hi troben. Prenem te i galetes.

Denys, tu vas néixer a Londres, però fa temps que vius a Catalunya. Com vas arribar a Madremanya?

Vaig arribar el 1987. Primer vaig viure a Sant Martí Vell i a Púbol, i treballava a La Riera. Però, mentre era a Púbol, vaig trobar aquesta casa i va ser un moment com d'enamorament a l'instants. Tota la planta de baix estava plena de fems d'animals, les finestres estaven tapiades, les parets tenien unes esquerdes que hi passava el braç i alguns terres del primer pis estaven foradats, perquè té arcs de volta catalana però no són gaire profunds. Però vaig veure-la i vaig al·lucinar. Te-

nia 26 anys, estava sola i no tenia diners ni res, però li vaig dir a la noia que me l'ensenyava que la comprava. És que els espais són grandiosos, i tot era negre, però hi havia una claraboia a dalt i hi entrava un raig de llum... Després va començar tota l'aventura de reformar-la. Va aparèixer gent que em volia ajudar, era mig comunitat, i fèiem cursos de taitxí i cuina macrobiòtica. Era el 1989. Ja m'imagino la gent gran del poble...

A més, aquesta casa es diu Can Obert, un nom que trobo que escau molt a la filosofia de tot el que hi feu, no?

Sí, al principi fèiem tallers i residències. Tot estava molt relacionat amb la Nova Era i la salut espiritual. Però ara és una mica diferent. Des de fa uns vint anys, més o menys, ens vam centrar més en l'organització de festivals. Vam començar organitzant esdeveniments petits, i després vam començar a créixer i vam tenir ajuts de la Generalitat, la Diputació, l'Institut Català de la Dona... També de l'Elsa Peretti. Jo no la coneixia, però ens va ajudar amb el festival FEM a través de la seva

fundació. Després, va començar a costar molt més accedir a les subvencions públiques i el 2012, que ens havien donat molts diners, van tardar dos anys a pagar-nos-els. Li va passar a molta gent i van caure molts festivals de per aquí. Va ser dramàtic per a la vida cultural de la zona.

Ara has parlat del FEM, que és un festival d'artistes de performance, totes dones. En els projectes en què estàs implicada, la dona sempre hi té un paper molt important.

Sí, sempre. Tinc aquesta posició de defensar els drets de totes les persones. Més que els drets, les possibilitats: el fet de poder viure plenament la teva possibilitat, la teva capacitat, i de poder-ho viure amb la feina, però també amb la creativitat. I no és una cosa evident, encara, sobretot en l'art. Només cal mirar les col·leccions públiques d'art.

També has organitzat alguns projectes molt lligats al poble, com el MaMa, que es va fer a Madremanya durant dos anys. D'on va sortir aquesta idea?

Fèiem diverses coses a la Bisbal, però era difícil trobar dates que encaixessin amb el que hi havia i vam pensar que a Madremanya tindriem més possibilitats. També ens va atreure perquè

és un escenari magnífic per fer-hi qualsevol cosa. Després, vam pensar com ho podíem fer perquè hi hagués una mica de relació dels artistes que venien amb el lloc i la gent, i vam crear parelles artístiques d'algú que venia de fora i algú del poble. Per exemple, la Meritxell Cardellach va ballar mentre el ferrer, en Josep Cai, treballava, amb el so d'ell picant el ferro i a la llum del foc. I la Dolors, la directora de teatre del poble, feia parella amb en Tew, el meu marit, que és tailandès, per recitar uns poemes intercanviant les dues llengües. A més, hi va haver moltíssima implicació de la gent de Madremanya, sobretot de l'Associació de Dones, que va col·laborar en el muntatge i l'organització. I sort, perquè ens va sorprendre, van venir uns 800 persones de públic!

Entrant més en la teva pràctica artística, com explicaries des del teu punt de vista què és la performance?

És una persona que presenta una obra o idea en temps real. No representa, presenta. És a dir, no està fent veure que fa una cosa, sinó que la fa. És un art basat en la presència, en el fet d'estar present i fer. També és una acció que té un espai-temps, que ocupes i que et condiciona, i una acció que es fa amb el cos i en relació amb el públic.

La Denys mostrant una de les seves últimes pintures

Jo crec que és un llenguatge artístic que permet molta llibertat. La posa al centre de la seva pràctica i la tracta tant individualment com socialment, perquè t'implica i demana que responguis preguntes en un moment determinat, que actuis. És una provocació de la llibertat de cadascú. T'obliga a viure la llibertat. Per això moltes vegades dic que és com una filosofia en moviment.

En moltes de les teves performances, tractes el tema de la comunicació i la connexió humana, que entens de manera molt profunda i àmplia, crec. Com casa, això, amb aquesta societat tan poc capacitada per comunicar-se i tan desconnectada en la qual vivim?

Crec que aquesta és la meua pregunta, també, i no sé si tinc respostes gaire definides, però sí que sé que, a mi, hi ha hagut coses que m'han ajudat molt. Una ha estat la pràctica espiritual secular del taitxí i la meditació, que et posa en relació amb el grup amb el qual practiques, però també et permet tenir més tranquil·litat a l'hora de comunicar, potser. Després, m'ha ajudat aprendre la comunicació no-violenta amb la Helen Adamson. La manera com parlem ens pot fer connectar o rebutjar-nos. I, després, m'ha ajudat moltíssim treballar amb aquests grups de dones. En els últims anys, hem fet moltes residències en les quals les dones s'estan aquí, a casa, i proposem investigacions. Jo tinc una línia molt clara, que és la telepatia. Veig que estem totes interconnectades. El problema no és que no puguem connectar, perquè ens connectem sense voler. Som telepàtiques, totes les persones. El problema és com ens comuniquem per poder expressar-nos. El conflicte és una cosa genial en un grup, és el que fa créixer i descobrir coses noves, però també pot ser un punt molt difícil de passar. Jo crec que, moltes vegades, la dificultat que tenim com a societat ve de no escoltar l'altre de veritat. Cadascú parla del seu tema i ens quedem perduts, potser per sempre, en el no entendre i no voler entendre. Crec que, en canvi, una vegada acceptes que estem tots connectats, actues d'una forma diferent i planteges les coses de manera diferent. Trobar la manera de connectar creativament és un treball de tota una vida, segur, de cada dia.

I aquest punt de la telepatia?

La interconnexió de les persones em fascina. Passa moltes vegades que, de cop, la gent parla del mateix o capta coses similars. Això és telepatia. He investigat aquest tema en un doctorat

a Anglaterra, i ara continuo fent proves amb el grup Ocells al Cap. El nom té aquesta doble intenció: tenir el cap ple de pardals, sí, potser, però no només; també fa referència a la Grècia antiga, en què moltes vegades les estàtues de les deesses tenien un ocell al cap, perquè era el símbol de la comunicació directa amb allò diví, perquè l'ocell pot volar. És interessant pensar que podem fer aquestes coses i després veure què és veritat i què no. En canvi, moltes vegades ens talleu les ales i atrofiem possibilitats perquè diem no d'entrada.

A més, estem en un moment molt delicat. Tot està per veure com avança, i el més important serà poder improvisar bé i poder escoltar molt bé per intentar sobreviure. La ciència està súper interessada en això. Mira, tots aquests llibres són estudis científics sobre les possibilitats de la telepatia i la precognició. Hi ha formes en què la informació viatja i no sabem per què, i és impressionant la recerca que s'està fent sobre això.

Ara mateix, Denys, quins projectes tens?

Estic fent molts dibuixos, que es titulen *La ment en vol*, i que contempen com serien totes aquestes connexions si es poguessin visualitzar. Són dibuixos molt frondosos, que semblen plantes. Amb el grup Ocells al Cap, tinc la idea de fer un viatge a tots els centres d'oracle de Grècia, ja veurem si serà possible. Volem intentar oracular. I estic treballant en una peça sobre els gasos nobles, que és part d'un treball sobre la taula periòdica. Mentre treballava en això, aquest últim any, he patit una intoxicació amb metalls pesants, sense tocar-los, perquè el meu treball, aquí, és poètic o simbòlic, si vols. M'interessen molt les formes de matèria, perquè la matèria és neutra, però la humanitat decideix utilitzar-la per fer coses interessants i bones o per destruir i contaminar. A més, l'arrel de la paraula *matèria és mare*, i d'aquí *matriu* i moltes altres paraules.

Sí, Madremanya, per exemple.

Sí, Madremanya, que ve de *mater magna*, la 'gran mare' en llatí, que era Cíbele, una deessa oracular i telepàtica. Tot connecta.

Tot connecta. Gràcies, Denys~

La Denys a la biblioteca de casa seva ↑

"El problema no és que no puguem connectar, perquè ens connectem sense voler. Som telepàtiques, totes les persones. El problema és com ens comuniquem per poder expressar-nos"

La memòria dels vençuts

Un matí d'abril ens trobem amb l'Àngel Surroca al seu mas de Cervià de Ter. Damunt la taula, el llibre que ha escrit sobre la història del seu pare: "Francesc Surroca Puig (1903-1951), combatent per la República". Un llibre familiar amb Cervià com a teló de fons i, al mateix temps, un retrat d'aquells qui van perdre la Guerra Civil i van viure una postguerra encara més amarga.

El franquisme va arrabassar la vida a moltes persones anònimes. Cinc-centes van ser afusellades al cementiri de Girona entre el 1939 i el 1945. El règim no en tenia prou amb morts: hi ha moltes maneres, tantes possibles, de prendre la vida a algú! Es va emportar, també, les esperances dels gairebé 3.000 republicans que, des de l'entrada de les tropes franquistes a Girona, el 14 de febrer de 1939, van estar tancats a la Presó Provincial. Un d'ells era en Francesc Surroca Puig. Un dels seus tres fills, Àngel Surroca, emprenedor i artífex del grup Derivados Forestales, ha escrit un llibre sobre la història del seu pare juntament amb l'editor Ramon Balasch: *Francesc Surroca Puig (1903-1951), combatent per la República* (Balasch Editor, 2019).

Ens trobem amb l'Àngel i en Ramon un matí assolat de finals d'abril a Can Surroca de Cervià de Ter. El seu pare i la seva mare, Carme Surroca Cases, van deixar enrere la vida a ciutat i el seu pis a la Casa Ribas Crehuet del carrer de la Força de Girona, obra de Rafael Masó, per com-

prar aquest mas l'any 1934. L'Àngel, nascut a Girona el 1935, ens explica per què va decidir publicar aquestes memòries: "La història del meu pare no és solament una història familiar... És un testimoni del que va passar amb els perdedors de la Guerra. No s'ha explicat com van arribar a patir els vençuts, ni la falta de generositat dels guanyadors, que, tot el contrari, van ser molt repressius. La gent va optar per callar: hi ha famílies que no saben què va passar, perquè no s'explicava per por. I el món ho ha de saber."

Hi ha ferides de la Guerra que s'han traginat fins avui. Hi ha silencis que s'han heretat de pares a fills, qui sap si d'avis a nets. A hores d'ara, més de vuitanta anys després, parlar dels perdedors encara és un acte de justícia. És per això que aquest llibre és reparador. Reparador de la memòria familiar i, al mateix temps, de la memòria històrica d'un temps i d'un país. Així ho apunta l'autor del pròleg i professor de la Universitat de Girona Josep Clara: "Hi desfila la trajectòria vital d'un home, però alhora

s'hi presenta un panorama molt més ric i ambiciós, retrat d'un país i d'una època, ressons de la Segona República, la Guerra Civil i la llarga postguerra, de la Catalunya autònoma i de la Catalunya vençuda."

La lluita per la vida

En Francesc Surroca, nascut al carrer de les Ballesteries el 1903, era allò que se'n diu "un home fet a si mateix": orfe de pare i de mare als quinze anys, es va saber guanyar bé la vida i posicionar-se entre les elits de la Girona del principi del segle XX. "La seva trajectòria professional va ser ràpida i brillant perquè era una persona empàtica i intel·ligent... i va escalar esglaons des del punt de vista econòmic i social. Això va comportar-li moltes enveges. Després de la Guerra, les enveges es van convertir en una condemna a mort", comenta l'Àngel.

El pare de l'Àngel va escriure l'obra de teatre *La felicitat entre reixes*, de caire autobiogràfic i filosòfic, al corredor de la mort. S'hi va passar onze mesos del 1940, a l'anomenada nevera, esperant que l'afusellessin, fins que va poder moure els fils necessaris perquè li revoquessin la condemna a mort. En aquesta peça, hi ha el personatge de Sòcrates, una mena d'autoretrat de Francesc Surroca. L'autor diu això d'aquest personatge: "Per burles del destí, ha hagut de començar de nou tres vegades i en assumptes diferents la seva lluita per la vida (i amb aquesta d'ara, quatre)." La primera burla del destí de Francesc Surroca va ser quan va fer fallida el banc on treballava, el Banc de Catalunya a Girona, perquè l'Estat va retirar-ne tots els dipòsits l'any 1931. La segona, la seva activitat política a Esquerra Republicana de Catalunya, el seu empresonament pels fets d'Octubre del 1934 i com es va quedar sense la feina de tresorer i se-

L'Àngel Surroca davant del mas, amb el llibre entre mans ↓

cretari de la Central Lletera Municipal de Girona perquè ramaders i pagesos de la vall de Sant Daniel van destrossar les instal·lacions de la fàbrica d'esterilització de llet a cops de mall dos dies després de l'aixecament franquista, el 20 de juliol de 1936. La tercera lluita va ser la de sobreviure durant la Guerra Civil amb diversos càrrecs polítics, com el de secretari i tresorer de la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya i el de sotsdelegat d'Econo-

mia de la Generalitat a Girona, fins que van cridar la seva quinta per anar a lluitar al front del Segre. A les terres de Ponent va arribar la seva quarta, i definitiva, derrota: va caure en mans dels franquistes i va ser traslladat al camp de concentració de La Magdalena de Santander.

Mentre ell estava reclòs a Cantàbria, coneguts de Girona establerts al bàndol nacional, a Sant Sebastià, van enviar una nota informativa anòni-

Dibuix "Dinar de Nadal sense el pare" de Francesc Surroca, de l'any 1940

Francesc Surroca amb els seus fills Jordi i Àngel a la presó de Girona el dia de Reis de 1943

Retrat de la Carme amb els seus fills Jordi, a l'esquerra, i Àngel, a la dreta, quan el pare era a la presó l'any 1939

ma acusant-lo de delictes falsos i denunciant la seva activitat política. Mesos després, després de la victòria dels franquistes, el van portar a la Presó de Girona i va arribar la sentència de mort. Surroca havia ajudat almenys dues de les deu persones que el van acusar: les havia ajudat a escapar dels comitès antifeixistes al principi de la Guerra. En aquest sentit, escriu això a *La felicitat entre reixes*: "No creu en l'agraïment humà. En aquest respecte, va més enllà i diu que, quan el favor passa d'un cert límit, l'agraïment de l'afavorit, impotent a correspondre-hi, es converteix en odi."

Va estar privat de llibertat durant cinc anys, dels quals onze mesos al corredor de la mort. "Aquests mesos van ser terribles. A mitjanit encenien el llum, obrien la porta i et deien: 'tu, tu i tu'. D'això en deien 'la picada': els agafaven i els afusellaven a la paret del cementiri. Algunes vegades havien fet la 'broma' de portar-los allà i, després, tornar-los. Quan li van computar la pena de mort, quedaven 13 companys a la cel·la, de 400 que hi havia al principi. Es va salvar, però va sortir de la presó molt tocat", recorda el seu fill. Va poder tornar a casa seva amb la seva dona i els seus dos fills, Jordi i Àngel, al Nadal del 1943 i va engegar una botiga de venda de vi. Deu mesos després, es va veure forçat a fugir. Els antics masovers de Can Surroca van declarar a la Guàrdia Civil una mentida, que el negoci del vi era una tapadora per encobrir activitats clandestines: "L'anaven a arrestar, el va avisar l'amic Rafael Baró. Va marxar sense dir-nos res, va saltar la paret de casa, va creuar el riu, va agafar el tren a Bordils i va baixar a Barcelona. Vam estar entre dos i tres anys sense saber res d'ell."

Postguerra amarga a Cervià

"La postguerra era sorda, era amarga i feroç. No demanava còlera, demanava cauteles, i demanava pa, medecines, amor", va deixar anotat Vicent Andrés Estellés. I va ser així per a la família Surroca. La mare, amb el marit a la presó, va haver de tirar endavant sola les dues criatures en un poble on havia arribat feia poc. "Hi havia unes diferències brutals entre els fills dels vencedors i els fills dels perdedors", constata l'Àngel, i recorda les amenaces que rebia del capellà del poble. I evoca en Met, sord i mut, expresoner com el seu pare. Mentre en Francesc era a la presó, en Met ajudava la família: "Quan passava qualsevol cosa al poble, sempre l'anaven a

buscar a ell. El portaven a la caserna de la Guàrdia Civil i li fotien unes pallisses... que el deixaven mig mort. A més, el feien passejar pels carrers amb un rètol penjant que deia que era un lladre."

Sí que guarda un bon record de quan, per la Mare de Déu dels Àngels, sortien ben d'hora de casa, travessaven el riu i caminaven fins al santuari del puig Alt. Un cim que la seva mare ja havia pujat abans, com tantes altres dones que feien promences. Durant els mesos que el seu marit va ser a la presó pels fets d'Octubre, anava als Àngels a pregar perquè l'alliberessin. Estava embaarrassada i, al cap de pocs mesos, va donar a llum el seu segon fill, l'Àngel.

El llegat del pare

Francesc Surroca va deixar de viure en la clandestinitat el 1948 i llavors va néixer el tercer fill del matrimoni, en Carles. La família va poder conviure plegada només tres anys. Com hem dit al principi, el règim va anorrear l'ànima d'aquells que van perdre, i Francesc Surroca va treure's la vida a Monistrol de Montserrat el 1951. La seva mort, tràgica, també es pot veure com un acte de rebel·lia i de llibertat contra un règim i una moral catòlica que consideraven el suïcidi un pecat: "Van enterrar les restes a Monistrol. El capellà no va voler enterrar-lo en un nínxol, el van enterrar en una fossa comuna."

L'Àngel, als seus 87 anys, té projectes de futur. Aviat publicarà un segon llibre, *De la fusta a la fusta*, que en realitat havia de ser el primer, sobre la història i els treballadors de Derivados Forestales, SA. El 1947, el seu pare va fer una auditoria de Derivados Forestales, acabada de refundar; set anys després, hi treballaria l'Àngel que, en definitiva, va salvar l'empresa i la va fer créixer amb filials arreu dels cinc continents entre el 1954 i el 2006. I, com diu ell, també té ganes d'ajudar a "posar Cervià de Ter al mapa" i posar en valor el patrimoni del poble. Parla sovint d'aquella muntanya, la del santuari ben blanc, i no ens ho ha dit, però segur que té en ment aquells versos, els dels goigs a la Mare de Déu dels Àngels, que fan així:

*Dels Àngels Mare i Regina,
a tot mal deu-nos remei:
vós que teniu milers d'àngels
posats al vostre servei~*

78
Un país d'aigua

82
El nom sí que fa
la cosa

COSES D'ABANTES

72
El mas Suardell,
sis segles de vida a pagès

76
La carretera contornejada
de plàtans

86
Aquell Flaçà del
segle XIX

89
La capsa de records
de l'avi

ÈLIA BORRÀS I PAULA ROS Fotografia
Aniol Simon Surià

El mas Suardell, sis segles de vida a pagès

El paisatge juianenc està definit per aquest mas imponent, ara explicat darrera des de darrera les parets de pedra.

Una de les voltes per “estirar les comes” als vespres és anar des de Celrà fins a Juià pel bosc i tornar per la carretera de Juià. Abans d’arribar al poble de Juià, pots trencar cap a l’ermita de Sant Joan de l’Erm o seguir cap al municipi, on, a la dreta, un mas imponent dona la benvinguda a passejants, *runners* i mestresses amb rams d’herbes remeieres que han anat recollint durant el camí. El Mas Suardell, o amb dialecte juianenc, Mas Surdell, és un mas datat al

segle XV i ampliat al llarg de tres segles i actualment declarat com a Bé Cultural d’Interès Local (BCIL) per la Generalitat de Catalunya.

La porta d’entrada actual es troba al sector més antic del mas. És allà on encara es conserven elements defensius com un matacà de rajola amb tres espitlleres per controlar els afores. Ens hi esperen la Maria Lluïsa Bitloch i en Quim Esteva, que fa setanta anys que hi viu. Un jardí florit, un cobert amb

↑ Fa segles que aquesta és la porta d'entrada de la família

eines per treballar el camp i un gos que té més ganes de jugar amb un tronc que no pas de vigilar recorden que aquest mas és viu.

“La meva mare cuidava la senyora Conxita Suardell, que en morir li va deixar tot a ella perquè no tenia família”, explica Quim Esteva, que va néixer el 1952. Així, tot i dir-se Esteva, de Ca l'Esteva del Puig, un mas també a Juià i propietat del seu pare, tothom el coneix com en Quim Suredell, fill de la Secundina. “Abans el meu avi es cuidava del mas, la Conxita Suardell era la mestressa, i la meva mare la cuidava”, explica en Quim mentre recorda que, durant uns quants anys, en aquella casa hi vivien més de set persones. Fins i tot un mosso que es dedicava a cuidar els camps i la casa. “Ell tenia família, però amb nosaltres hi estava molt bé, s’hi va quedar fins al final”, explica emocionat.

Si bé la construcció és dels segles XVI al XIX, en Quim ha viscut sempre amb electricitat a casa. El que va arribar més tard va ser l'aigua corrent. “La mare ens rentava a la vora del foc amb un cossi de zenc”, diu en Quim. I on ara hi ha una finestra que

és, ves per on, un dels únics punts amb cobertura de la casa, abans hi havia una cisterna d'aigua que connectava amb una aixeta. “Quan venien convidats sempre omplíem la cisterna perquè es poguessin rentar les mans a la pica, i quan s'estava acabant el meu germà i jo corríem a buscar-ne”, explica Esteva mentre somriu. Quan la Conxita Suardell va morir, va decidir deixar el mas en mans de la mare d'en Quim, que l'havia cuidat part de la seva vida i sobretot ben entrada la vellesa. Durant una època hi vivien moltes persones i feien vida plegats, tot i disposar dels diferents espais del mas, en canvi ara només en són tres.

Així és com fins a dia d'avui aquest mas ha anat passant de generació en generació i, tot i les reformes a l'interior per adaptar-se als nous temps, hi ha estances que no han canviat el seu ús: el menjador. “Em vaig casar amb en Quim i vaig venir a viure aquí. Dels àpats, se n'encarregava la seva mare [senyalant el seu marit], més endavant em va ensenyar a cuinar i vaig quedar de cuinera”, recorda la Maria Lluïsa, que és nascuda a Vall-llobrega, tot

↑ Retrat de Conxita Suardell que va viure i morir al mas Suardell

i que ha viscut gran part de la seva vida a Juià. “De l'àvia vaig aprendre a cuinar coses de casa, estofats, ous ferrats o patates fregides, res de coses modernes, no ens agraden”, afegeix.

En Quim i la Maria Lluïsa han dedicat la major part de la seva vida a treballar al camp, cuidar el bestiar i tenir cura de la casa i la família. De fet, si avui en dia hi passeu per davant, veureu que encara s’hi dediquen, però a una altra escala, amb un hort d'allò més cuidat, ordenat i formós. Del bestiar, només conserven gallines, pollastres, conills i algun porc per fer la matança a l'hivern. “Les vaques les vam treure fa 35 anys, perquè portaven molta feina i va arribar un moment que, per viure'n, havies de tenir una gran extensió, i nosaltres no podíem”, conclouen.

Com és sabut, el bestiar, així com el camp i la vida a pagès, comporta molta dedicació, rutina i puntualitat. Com explica en Quim, “l'únic dia que munyíem una mica més aviat era el diumenge, per poder anar després a passeig”, i “les poques vegades que sortíem de nit, encara solia arribar i can-

↑ Maria Lluïsa Bitlloch observant una de les fotografies de les antigues generacions que han viscut al mas i que ara presideixen el menjador principal

viar-me de roba per anar a munyir”. En el seu cas, durant una època, quan era més jove, combinava el treball al camp amb feines forestals: “Els camps no donaven prou per poder viure i havies de fer alguna cosa més per fer un jornal. Talava arbres i traïa tractors i socs del bosc a Can Sala de Celrà.”

Abans de marxar ens ensenyen la sala que fa de distribuïdor de les sis habitacions. Al mig hi ha una taula de fusta llarga on en Quim només recorda haver-hi menjat en alguna ocasió. Un finestral obre les vistes al poble de Juià, el turó de Ca l'Esteva del Puig, el Canigó, la Mare de Déu del Món, el Montgrí i la plana de l'Empordà. El Ter no es divisa, però “atura la pluja”, explica en Quim. Damunt de cada habitació hi ha fotografies en blanc i negre de les persones que han viscut al mas. “L'autèntica Suardell és aquesta d'aquí”, diuen mentre assenyalen un marc platejat i oval. Presideix la porta de la que encara es reconeix com la seva habitació. Juià sembla més petit des d'aquest finestral i fins i tot llunyà. Com diu la Maria Lluïsa, “aquí dalt *soms* sols”.

XEVI JOU I VIOLA Fotografia
Aniol Simon Surià / Arxiu

La carretera contornejada de plàtans

La carretera C-66, aquesta exasperant calçada que travessa Bordils i Celrà, en els seus inicis fou un vial ombrejat on la gent anava a passejar.

Així ho recorda un poema de Rossend Sellarés: “En el meu passeig hi ha plàtans/ tota la vida els hi he vist:/ pel seu cor corre la saba/ pel meu, records sense oblit”.

Al llarg de la història, els camins han estat essencials per a les comunicacions de les persones, les mercaderies, els exèrcits i les idees. Camins per on la gent transitava a peu, a cavall o en qualsevol caruatge. Fou el 1859, durant el regnat d'Isabel II, que, malgrat ser una monarca poc compromesa amb les obligacions del càrrec, amb un bagatge cultural ínfim i col·leccionista insaciable d'amants, va signar un reial decret que facilitava la construcció d'una nova xarxa viària. És en aquest context que es va construir la carretera de Girona a Palamós i l'Estat va obligar,

per decret, a plantar arbres al costat de les carreteres amb un objectiu clar, ja que aquella ordenança acabava dient: “con el doble objeto de proporcionar a los viajeros frescura y amenidad que tanto escasean en nuestras comarcas interiores”. En aquest cas, plàtans, *Platanus hispanica*, un arbre caducifoli corpulent i de capçada ampla que pot arribar fins als 40 metres i tenir una longevitat d'uns quants segles.

Altres fonts defensen que la idea primerenca de plantar arbres als vorals dels camins “rals” era simplement per una qüestió tècnica per fixar el terreny, o que fou Napoleó qui els va introduir quan va ocupar les nostres terres. Ara bé, el que està documentat és que a les vies romanes ja hi havia arbres que les vorejaven. Tant se val.

Ara bé, pel que fos, l'Ajuntament de Bordils d'aquella època es va negar a plantar-ne en el tram de carretera que passava pel seu terme municipal; per això, inicialment els arbres començaven a l'indret del camí del Molí fins al Congost d'una banda, i de Can Tramuntana a la pujada de Mollet de l'altra. Però, al cap d'uns anys, per un altre decret del Govern, l'Ajuntament de Bordils es va veure obligat a plantar-ne al seu terme. Per tant, al tram que travessava l'actual carretera de Palamós, una brigada de “peons caminers” de la zona va haver de plantar-los després de fer un forat de més d'un metre de fondària a pic i pala. Això sí, al tram urbà només ho van fer al costat sud i van deixar l'altra vora sense, perquè hi havia moltes cases. I així fou que amb els anys es convertiren en gegantins arbres de més de vint metres d'alçada, amb un tronc d'uns dos metres de circumferència de mitjana.

A més de la potent imatge estètica que proporcionaven, en època de temps assolellat, la carretera era un lloc ideal per poder-hi passejar tranquil·lament amunt i avall a l'ombra espessa d'aquells gegants, ja que l'únic moviment consistia en les anades i vingudes dels carros dels pagesos o d'algun traginer, pocs i comptats. Tant era així que encara recordo que als anys seixanta (segle XX), durant la Festa Major, feien una ballada de sardanes al bell mig de la carretera i els pocs vehicles que hi circulaven s'havien d'esperar que la sardana s'acabés per poder passar. No cal dir que la mainada hi jugava a futbol i que les parelles aprofitaven l'avinentsa que aquell indret els oferia per, tot passejant, allunyar-se una mica del

nucli i poder festejar sense ser supervisats.

L'inconvenient més remarcable era que, a la tardor, el carrer quedava inundat de fulles, fins que les tramuntanades se les emportaven. D'altra banda, les teulades en quedaven plenes i a vegades les fulles, amb l'afegit de les boles característiques (el fruit), embossaven algunes canaleres. I aquell bon costum de plantar plàtans i altres arbres a les vores de les carreteres va estar vigent molts anys i els “peons caminers” s'encarregaven de conservar-los i plantar nous exemplars allà on feia falta.

Amb el pas dels anys, cada vegada hi circulaven més vehicles de motor, més grossos i a més velocitat. És quan començaren a sortir veus que els arbres eren un perill, ja que qualsevol badada derivava en un xoc frontal. D'aquesta manera, començà un progressiu treball d'eliminació d'aquests arbres. Però el cas és que ningú es va plantejar que moltes vegades aquests accidents eren fruit de la imperícia i la inexperiència d'alguns conductors, l'excés de velocitat, el mal estat de les carreteres i alguns perillosos utilitaris, com l'anomenat cotxe de les viudes (Renault Dauphine Gordini), per la seva deficient estabilitat. Així que entre el 1957 i el 1958 els arbres de la carretera de Bordils foren talats, cosa que empobrí l'estètica d'aquesta via i eliminà un element paisatgístic certament interessant.

Però... realment algú pot pensar que, quan algú xoca contra un arbre, la culpa és de l'arbre? Una vegada més, penso que ens vam equivocar i no vam tenir la sensibilitat ni la intel·ligència de salvaguardar-los i restablir-los.

Aspecte de la carretera de Palamós de Bordils a principis dels anys 50 ↑

Imatge actual de la carretera, ara sense arbres ↑

MIQUEL TERRADEZ VALMAÑA Fotografia
Aniol Simon Surià

Un país d'aigua

Al barri de la Bolla de Flaçà, hi trobem el molí de la Bolla o molí de Can Madrenys, que es va construir el 1797. El 1802 es va ampliar i el 1997 es va rehabilitar de nou.

La família Matamala Pagès em comenten que, quan ells van adquirir la finca, la construcció estava molt malmesa i concretament la zona del molí estava totalment colgada de llot i fang. Es va rehabilitar tot el mas i a la part del molí s'hi va poder recuperar una de les dues turbines, feta amb fusta d'olivera. Aquest molí funcionava amb turbines horitzontals, i no verticals com la majoria. Al costat de les dues sortides de les moles hi ha un canal de desguàs de la bassa de contenció que alimentava el molí amb aigua de la riera de la Pera.

Amb la rehabilitació de la zona nord, riera avall, es va anul·lar la sortida de l'aigua per evitar-ne el retorn causat per l'acumulació de sediments a la riera, la qual cosa va provocar que el nivell del molí sigui més baix que el llit de la riera.

Durant el segle XIX el molí continuava en actiu, i una prova la tenim a l'arxiu de la Fusteria Llausàs, que m'ensenya en Ramon. El seu avantpassat Joan Llausàs Bonet té anotacions de feines fetes al molí al juliol del 1878, i escriu que hi ha anat per «una boyga del molino de La Bolla y 5 falcas»; a l'octubre del 1879, i esmenta

un «arrajament» de fusteria, i al març del 1881, «por hacer un ropero en el molino». Les referències continuen a l'abril d'aquell mateix any, i diu que s'ha treballat per «hacer el rodet del molino», i finalment al mes de maig cal una reparació més important: «hacer el hache del molino», que és l'eix de les moles.

Pel que fa als usos del molí, queden clars en les escriptures que la Lolita Madrenys, neta del propietari, Josep Madrenys Soler, em deixa consultar. Així, tenim una primera escriptura de venda del *Muy Ilustre* Senyor Don Eduardo de Balle y de Rubinat (marquès de Vallgornera) a favor de José Madrenys y Soler del 29 de novembre de 1907, feta a la notaria de Ramón Forn Bellet de Girona, en la qual s'indica que són 4 vessanes de terra de cultiu, albereda i erm, i que es tracta d'«un molino harinero de dos muelas y blanquedador», per fer farinada per al bestiar a partir de blat de moro, civada i ordi, entre d'altres. Josep Madrenys el va comprar en aquesta data per un preu de 3.000 pessetes, però ja feia uns quants anys que n'era el llogater.

Aclarit aquest aspecte, veiem altres canvis de titularitat, ja que uns trenta anys després, concretament el 3 de setembre de 1937, trobem el testament que «instituye heredera única y universal a su esposa», Esperanza Galí y Regencós, a la notaria de Jaime Lasala y Gravisaco de Girona. Com a testimoni tenim els senyors Ramón Llausàs Boladeras i José Amat Solés. Aproximadament un any després, concretament el 9 de març de 1938, tenim un altre canvi de nom: en aquest cas fa hereva única i universal la seva filla, Joaquina Madrenys y Galí, que, passats uns quaranta anys, ho va vendre a la senyora Teresa Joher, i ja arribem a l'actualitat.

Entre els records de la Lolita dels seus moments de jocs, m'esmenta l'entrada del porxo, amb una porta grossa de fusta, i una sala amb cuina i menjador. L'aigua com a element central: entrava moltes vegades al molí situat a la planta baixa, però la cuina només es va inundar un cop, en què va arribar a haver-hi un metre d'aigua, i com que va pujar des de baix va arrencar tot el terra, que estava fet de fusta,

Exterior del molí de La Bolla ↑

i es va haver de refer tot amb fusta nova. Els propietaris actuals també es troben en la mateixa situació i tenen un motor per treure l'aigua de manera continuada. També li ve a la memòria la zona enrajolada davant l'entrada principal de la casa, que servia com a estenedor del gra per moldre, o una escala de cargol que començava al molí, pujava a l'habitatge i continuava fins a l'altura del que seria un primer, on hi havia un terrat cobert per si plovia i s'inundava l'habitatge. Aquest està format per: l'entrada o cuina i menjador, tot junt, a la dreta; l'escala, un passadís on donen dos habitacions grans i, a la dreta, la païssa, tot amb terra de fusta. Al fons (de cara al pont de la riera), dues habitacions, que eren les úniques enrajolades. D'altra banda, es dona importància als camps de l'era i a l'hort que hi havia a l'altre costat de la bassa. Tot això sempre amb la resclosa de la finca que limita amb la riera present i vigilant. I, per últim, i no menys interessant, tenim la font de Can Madrenys, l'aigua de la qual era utilitzada per la gent del barri per coure la grana (llegums). Una explicació possible a aquest fet seria la qualitat de l'aigua, que era més dolça.

De la mateixa manera que en altres indrets de Flaça dels quals la nostra revista ha anat parlant darrerament, com la Central Vinyals o els rentadors, l'aigua aquí és la protagonista, i a la zona de la riera de la Pera

encara més. Abans, quan plovia més, la riera de Fareres, més o menys a l'altura de Can Sebio, s'ajuntava amb la de la Pera, i venia literalment com un riu.

La Lolita Madrenys recorda que, quan venien aquestes riuades, el seu pare, en Narcís Madrenys, moltes vegades havia hagut de treure la seva mare, Esperança Galí, a coll cap a llocs més alts, concretament cap a Mas Roig. I també, diversos cops cada hivern, el seu pare havia d'anar a treure la mula de la cort de baix a causa d'aquestes riuades, que inundaven els baixos, i a vegades els porcs hi arribaven a nedar. Com a record destacat, em comenta que una vegada, creu que possiblement l'any 1964, com que el riu Ter ja anava molt ple (va arribar fins a la creu de Cal Mundu), no va poder engolir el cabal de totes les rieres i l'aigua va pujar tant que hi havia un metre d'aigua a dalt la casa, i també va arribar a passar per sobre del pont del carrer del Comerç. Cal tenir en compte que aquest metre d'aigua va entrar a la casa des de baix el molí, arrebassant tot el terra, que ja s'ha comentat que era de fusta, i es va haver de refer tot de nou. Aquesta abundància queda registrada també a l'arxiu de la Fusteria Llausàs del qual hem parlat abans, en el qual es mencionen dos molins més: el del Baig o Can Baig, al terme de Flaça, i el d'en Veray, al municipi de la Pera. També trobem el molí Nou, actualment en terrenys de la família Comalada, que me'n confirma l'existència. Molta activitat, doncs, en un mateix sector i amb un cabal que hem de deduir molt més elevat que en l'actualitat.

Records del passat que convergeixen amb els del present. El molí de la Bolla va ser la seu d'un pessebre vivent amb molta participació i també amb molt públic. Aquesta etapa va començar el 2 de gener de 2000 i es va acabar el 4 de gener de 2009. L'espai, sens dubte, era ideal per a la majoria de les escenes. Estava organitzat per l'Associació Cultural del Molí de la Bolla i era una ocasió per conèixer un indret magnífic, part de la història dels llocs on, d'una manera o altra, el nostre riu Ter, aquest cop amb les rieres que hi aflueixen, és protagonista indiscutible.

I, per finalitzar, no em puc oblidar de la llegenda de la molinera de Flaça, filla d'aquest molí. Se'n va fer una sardana i tot: «La molinera de Flaça», amb música d'Antoni Juncà i Soler i lletra de Joan Planas i Feliu, estrenada el 1922. En reproduïxo dos fragments, un de l'inici i l'altre del final, una síntesi del que li va passar a la nostra pobra molinera:

*Què poch que va guardà
L'amor primera
La molinera!
Senyora's vol tornà
La molinera de Flassà.*

*Mare, la meva mare,
Jo'm caso ab l'aregenté,
Antes que ab ell te casis
Primé jo el mataré.*

*[...] Perquè sento el passà
Veus? Aquella
La molinera...
Com si morta ja fos
La molinera de Flassà.*

←
Part posterior del molí,
on s'observen les canals
del desguàs

Interior del molí amb els
actuals propietaris, la
família Matamala Pagès

DAVID GUIXERAS OLIVET Fotografia
Martí Navarro Molina

El nom sí que fa la cosa

Lola Arpa Vilallonga (1950) ha escrit un llibre de memòries encisadorament honest. *A No me llames Dolores, llámame Lola* (Sevilla: Punto Rojo Libros), sembla que a estones hi canti Concha Piquer. La vida, endimoniada o divina, és plena de fossats que hem de saltar. El llibre ens parla d'aquests fossats i de camins compartits que van néixer a Mollet i s'han desplegat per mig món.

Façana de ca l'Arpa a l'avinguda Catalunya de Sant Joan de Mollet

Portada del llibre 'No me llames Dolores, llamame Lola'

Interior de ca l'Arpa

No me llames... arrenca amb l'arbre genealògic. A les arrels hi ha els besavis paterns: Narcís Arpa Malagelada (1874) i Margarita Castelló Garangou (1882), que van regentar l'hostal de Sant Joan de Mollet, al peu de la carretera de Palamós i ben a prop del baixador del Carrilet. Els avis, Pere Arpa Castelló (1898) i Dolors Batlle Perich (1897), van continuar el negoci i el pare, Miquel Arpa Batlle (1921), hi va treballar.

En temps dels besavis, l'hostal era carnisseria, botiga de queviures, local social, cafè i fonda. Margarita Castelló hi governava un petit taller on confeccionava i arreglava les bates i els davantals dels treballadors. A les cavallerisses i als estables, s'hi accedia pel carrer Reial. L'hostal tenia masovers, els Galià, i mossos que treballaven a jornal.

Carles, un dels sis brots de Narcís i Margarita, es va casar amb Pepita Galià, filla dels masovers. Pepita va morir amb 27 anys, víctima del tifus, i va deixar una filla de tres que es deia com ella. Pepita Arpa Galià viu a Palamós, té 86 anys i ha aportat informació sucosa al llibre. Per exemple, que Pere Arpa Castelló no va morir, també de tifus, amb només 30 anys, tal com sempre havia sentit a explicar la Lola, sinó per una *ensorrada*: "Las venganzas en los pueblos eran habituales en aquella época. Un modo de sellar cuentas era rellenar una media con arena y pegar fuerte a los riñones de la víctima, hasta reventárselos. Pocos sobrevivían." La seva dona, Dolors Batlle, era filla de Jafrè i l'artritis la va deixar invàlida. Quan els tres fills (Margarita, Narcís i Miquel) ja eren adults, l'hostal va tancar i es va reconvertir en fàbrica d'embotits, amb Narcís Arpa, germà de Miquel, al capdavant. Pepita Arpa Galià hi va treballar de secretària. El negoci va arribar a tenir molta anomenada i clients arreu de l'Estat espanyol.

Al llarg de la seva vida, Lola Arpa ha repartit i ha rebut molt d'amor. El llibre en va ple. Dedicava paraules molt emotives a la Meni (Ramona), que amb dotze anys va entrar a servir a casa de l'àvia Vilallonga i s'hi va estar sempre. I fa un retrat dolç del seu pare, Miquel Arpa Batlle. Recorda, primer, les anècdotes d'infantesa que li explicava, relacionades amb l'hostal: l'origen del terror a les rates, per exemple, o que hi tenien "una tartana y una jaca, *la Morena*, para ir a buscar suministros y hacer mandados para su madre. Si la yegua no corría, le levantaban la cola y le enchufaban una guindilla en el trasero. Salía disparada a cien por hora sin parar hasta el destino". Parla més endavant del seu tarannà feiner i emprenedor. Un cop

va haver tancat l'hostal, va comprar dos camions Pegaso i amb dos mossos, Siset i Carbó, que eren gairebé de la família, tallaven arbres i venien la fusta a la paperera Torras Hostench. Va ser l'inici d'una aventura empresarial d'èxit que va culminar, després de moltes vicissituds, amb la promoció d'Empuriabrava, la marina residencial més gran d'Europa, però que no va canviar l'home senzill que era per dins.

La trajectòria vital de Lola Arpa s'ha mogut en espais rutilants que el llibre rememora. Els estius viscuts a Ca l'Arnau, entre Sant Feliu de Guíxols i Tossa de Mar. La casa pairal de Mas Parés, a Sant Martí Sapresa, heretada pel besavi Ferran Vilallonga. La casa lluminosa que els pares van fer construir a un quilòmetre de Celrà, al peu de les Gavarres. L'internat a Barcelona i l'estada de nou mesos a Cambridge, amb només 16 anys. Els estius a l'Hotel Roger de Flor de Lloret de Mar (Miquel Arpa va voler dir-ne *hostal*, en record del de Mollet). Els anys viscuts a Palau (1974-1997). Mas Tenys i Mas Palet, on s'instal·la el 2002 i on encara resideix.

I les persones que els poblaven, és clar. Passavolants com Azhmir Ibrahim, promotor del Líban, que se n'enamora, o els artistes, molts d'ells estrangers, que es mouen per Ca l'Arnau (amics dels oncles Jesús i Pep, residents a Mont-real i Washington) i el Mas Parés. Però, per damunt de tot, la família i la seva petjada inesborrable. Els quatre germans, dos dels quals moren prematurament amb 53 i 50 anys. El primer marit, Pepe Soler, a qui la Lola veu per primer cop quan només té 12 anys (li recorda aleshores Rock Hudson), de qui s'enamora als 17 i amb qui crea un negoci d'èxit: Bontrap, "la manta que anda". Els tres fills. La mort de Pepe al mes de març del 1997 i el paisatge de desolació que deixa. La Galeria Can Norat de Palau (1993-1997). Els tres anys a Castellana Subastas. El matrimoni fallit amb A.P. (un dels apartats es titula, de manera gens gratuïta, "Descubriendo a Mr. Hyde"). Els dos viatges a l'Índia. El casament amb Pepe Cortés, el 25 de juny de 2011, després de deu anys de convivència, i la felicitat recuperada. Els estudis de jardineria a l'escola Rubió i Tudurí de Montjuïc (2003-2005) i l'activisme a SOS Empordanet, que arrenca el 2003.

El llibre inclou la transcripció de les cartes de Pere Arpa a Dolors Batlle i la recepta de costelló amb naps negres de la Meni, just abans d'un generós apartat de fotografies (p. 239-326): esclatxes per on traspua, dins un bosc espès, la claror d'una vida.

PITU PUJOL VILA Fotografia
Aniol Simon Surià

Aquell Flaçà del segle XIX

Recentment ha sortit a la llum un gravat de la Bolla, el barri menestral de Flaçà, que podria ser una de les imatges més antigues que es té del poble.

La raó per la qual el barri dibuixat és aquest, i no el nucli antic, ja ens indica que el que va ubicar la localitat a tots els mapes va ser l'arribada dels trens a la població i, amb ells, la Revolució Industrial i la modernitat, i és que a finals del segle XIX Flaçà va deixar de ser un poble tranquil per convertir-se en l'intercanviador del tren gros i el tren petit. És a dir, va esdevenir la porta ferroviària de la Costa Brava i un nexa d'interconnexió per al teixit empresarial surer del Baix Empordà.

La imatge de la qual parlem fou publicada a la revista *La Acadèmia* el 7 d'abril de 1878. Els primers números d'aquest setmanari van aparèixer

el 1877, i tenien una vocació molt internacional, ja que portaven el subtítol de *Revista hispano-portuguesa, latino-americana*. Val a dir, però, que la revista va perdre ràpidament aquest apèndix i el va canviar per *Semanario Ilustrado Universal*, amb una periodicitat de publicació setmanal.

Així doncs, en aquesta revista acadèmica, d'àmbit castellà i voluntat internacional, hi va acabar apareixent la petita població de Flaçà de finals del segle XIX. La imatge que podem apreciar correspon a un dibuix realitzat per recordar el dia de la inauguració del ferrocarril del Baix Empordà, és a dir, el que tothom coneix com *tren petit*.

El 18 de gener de 1878 es va posar la primera pedra de les obres del futur tren a la rodalia de Palafrugell i els editors de la publicació madrilenya van enviar el corresponsal artístic que tenien a Catalunya, el dibuixant i vitraller Antoni Rigalt i Blanch, per cobrir la notícia. Els esbossos que va fer aquell dia es van passar posteriorment a gravat i van donar forma a les imatges publicades a la revista.

D'aquella jornada, la notícia recull que l'acte el van presidir el capità general, el bisbe i moltes altres autoritats. A més, resseguint la història, podem saber que part de la comitiva es va trobar a Granollers per arribar en tren a la «immortal» Girona, lloc on van celebrar un gran esmorzar. El trajecte va continuar fins a la Bisbal d'Empordà amb carruatges, indret on va acabar de trobar-se tot el seguici per anar fins a la «industrial» vila de Palafrugell.

La notícia segueix amb la festa grossa que s'hi va fer, amb música, repic de campanes i tota la gent al carrer, per celebrar l'inici d'un projecte que havia de canviar la fisonomia de la comarca. El corresponsal també remarca el dia primaveral que llúia, com si el temps s'associés a les bones notícies que havien de portar tot aquell reguitzell de prohoms vinguts d'arreu de Catalunya.

Després de la rebuda, es va prosseguir a col·locar la primera pedra a la riera Cucala de Mont-ras. Un cop dut a terme aquest acte institucional, la comparsa va tornar a la ciutat baix-empordanesa per celebrar un banquet al Saló del Teatre Municipal. És interessant remarcar com el periodista ens notifica que el retrat del rei d'Espanya —en aquell moment Alfons XII— va presidir en tot moment l'acte, que va acabar amb un brindis per la prosperitat de tot el Baix Empordà.

El gravat que es va publicar consta de set imatges, totes relacionades amb l'inici de les obres i en les quals es veuen vistes de Palafrugell, la Bisbal d'Empordà i Flaçà, entre altres escenes. Centrant-nos en la imatge de Flaçà, podem apreciar que es tracta d'un dibuix del barri de la Bolla vist des del que avui seria la plaça del Carrilet.

És interessant notar com la visió per la qual opta l'artista és des del que seria la part del darrere de les cases, ja que l'any 1856 s'havia obert el nou vial corresponent al carrer del Comerç, la qual cosa refeia tot l'urbanisme del barri. L'arribada de la línia Barcelona-Portbou va obrir nous espais al poble i la interconnexió amb el tren petit va fer que tota la zona agafés un dinamisme i una importància inusitats.

La Bolla, Flaçà, any 1878. Revista *La Acadèmia*, 7 d'abril de 1878.
Fons: Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Ministerio de Cultura y Deporte ↓

A la imatge, hi podem apreciar, d'esquerra a dreta: la nova façana de l'Hostal Gran, que es va haver d'obrir per adaptar-se a la nova vitalitat i no perdre la clientela que hi parava per fer el canvi de carro; Can Buxó, Cal Tet i Can Llausàs, sense les reformes actuals, però fàcilment identificables; la travessera de Sant Josep, que ja estava oberta i connectava amb el camí reial per sortir en direcció nord cap al Poble Vell, Sant Llorenç de les Arenes i Foixà, i, per acabar, l'última casa que veiem a la dreta del gravat és el Mas Veguer, amb una aparença gairebé idèntica a la de l'actualitat, només alterada per algunes finestres afegides a la façana.

Així doncs, gràcies a aquesta imatge, podem veure immortalitzada la població de Flaçà a finals del segle XIX, amb les noves vies de comunicació que s'anaven construint progressivament tot donant pas a un canvi de segle que més aviat semblava un canvi d'era.

És per això que cal ser conscients de l'obertura al món que suposava l'arribada d'aquestes dues infraestructures ferroviàries, ja que era un moment en què el futur s'albirava a través de les grans locomotores de ferro, gràcies a les quals el poble pujava directament al carro de la Revolució Industrial de país.

Vista panoràmica
actual de La Bolla ↑

ÒSCAR HERRANZ Fotografia
Arxiu

La capsa de records de l'avi

La vida ens porta, a vegades, com un riu, per allà on vol, i a vegades, per amor, per on volem. Així continua la història de la família Tremosa, que vam publicar a l'última revista: l'amor entre un aviador republicà i una molletenca durant la Guerra Civil Espanyola.

El 24 d'octubre de 1945 es casen la Maria Julià i en Joaquim Tremosa. La Maria és una dona de vint-i-tres anys i en Joaquin en té vint-i-nou. Ella ha nascut a Sant Joan de Mollet; ell, a Barcelona, a Sants. Ella és d'hort i de bosc, ell és un home de

ciutat. Ella amb prou feines ha pogut aprendre a escriure i llegir i ell ha estat un estudiant brillant, universitari, mestre. Els contraents semblen molt diferents. Però el fet és que des que s'han conegut, sis anys enrere, l'estimació que es professen

Aviadors republicans. Joaquim Tremosa és el sisè començant per la dreta.
Fons: Arxiu família Tremosa

Fitxa de Tremosa com a jugador de la Federació francesa de futbol

Document de residència andorrana

ha passat moltes proves dures, a través dels anys: distància, guerra, exili. La història va anar, diquem-ne, d'aquesta manera:

Un dissabte de mercat, es passegen Rambla de Girona amunt i avall una colla pilots de guerra del camp d'aviació de Celrà amb els seus vestits de gala. Són joves combatents agosarats i gaudeixen d'un dia d'esbarjo entre el dolor de la Guerra Civil. Un d'ells, però, va vestit amb la granota de feina. Es diu Joaquim Tremosa, i quan coneix la Maria i li diu que és pilot d'aviació, ella no se'l creu, amb aquella fila d'aixafaterrossos... Però ell no és d'aquella mena de fatxendes que escampen tuf de vanitat.

Nascut a Barcelona el 1916, ens hem d'imaginar en Joaquim com un home curiós, amant de les novetats, de la ciència, de la tecnologia i del progrés. Tot i ser jove, és un home format i és d'aquella mena de ments que no necessiten passar hores entre llibres per aprendre'n la lliçó: una llegida i la matèria queda retinduda. El seu pare és mestre i ell segueix breument les seves passes en una escola de l'Hospitalet de Llobregat. Tot i que en principi havia volgut ser capità de la marina mercant, quan en veu l'oportunitat, s'allista a l'aviació. Tot i no haver militat mai a cap partit polític, sembla que a casa es respira un aire certament republicà (la mare és fortament catalanista i independentista). Les proves físiques les supera sense problemes, puix que és un jove sa i vigorós, i els serveis mèdics de l'exèrcit queden astorats amb la seva perfecta complexió atlètica. Com a part de la seva formació militar, marxa a la Unió Soviètica, on els comunistes l'ensinistren en el domini dels aeroplans i el pilotatge de combat.

En plena Guerra, passa per casernes a Berga, Múrcia i finalment Celrà. Al Gironès coneix la Maria. Del temps de la Guerra, no li agrada parlar-ne gaire. Ell és un home no pas estrany, sinó afable, però quan es toca la Guerra arrufa el front i calla. Parlen els fets i no les paraules, i n'hi ha un que és inesborrable de la memòria. Ell havia conegut un pilot italià, el nom del qual ara no ve al cas. En temps de guerra, a l'aire se'l torna a trobar, i es reconeixen. Però el destí ha volgut que fos en bàndols oposats. En una altra època, en un altre lloc, foren companys. Ara són enemics. S'enfronten, es disparen i l'avió italià cau. En Joaquim, sorprès, segueix la caiguda de l'aparell. Gira i gira en l'aire seguint el descens de l'altra aeronau i, alleugerit, li sembla que el pilot no ha mort. Sis dècades des-

prés pot localitzar el pilot a Itàlia i es presenta al seu domicili. És ben rebut. Ja no són enemics. No són ni vencedor ni vençut. Són només dues persones nobles que es desitgen de cor el millor, dos supervivents en el difícil art d'una vida que una guerra va estar a punt d'arrabassar.

Finalitzada la Guerra, essent oficial de l'exèrcit republicà, s'exilia a França. A Tolosa hi viu un parent, notari, que l'ajuda a entrar en una escola, on pot recuperar la seva antiga professió de mestre i la pràctica del futbol (fou jugador federat a França la temporada 1941-1942). Des d'aquesta localitat a la riba de la Garona, fa viatges cap a Catalunya (passaran sis anys fins que es casi) via Andorra. Des d'aleshores, Andorra serà un dels punts sobre els quals girarà la seva vida, i hi acabarà adquirint un habitatge. En el seu permís andorrà de l'any 1948 figura casat i la seva professió és la de conductor. De professions, però, en va tenir moltes: mestre, aviador (amb títol privat de pilot l'any 1956), conductor, administratiu amb un antic company d'armes que es va convertir en empresari a Andalusia i, finalment i durant molts anys, botiguer, amb la regència de parades al mercat municipal del barri barceloní que el va veure néixer.

La Maria i la Irene (la seva filla) són el seu cor. Sants, Mollet i Andorra, el seu camp. La vida passa entre les parades de queviures i el taller on, amb la seva habilitat manual i la seva rapidesa intel·lectual, tan aviat fabrica gàbies com esmalta afaitadores elèctriques. En jubilar-se, arreplega els trastos i s'instal·la a Sant Joan de Mollet amb la seva dona, mentre la filla atén el negoci. Però no s'enclaustra. El seu tarannà inquiet que el va fer allistar-se a l'aviació no s'ha esvaït. Es desplaça a la Bisbal, Girona i Barcelona a la recerca de llibres, de coneixement. La seva intel·lectualitat es manifesta fins als seus últims dies i aprèn informàtica quan ja gairebé no s'hi veu. Aquell barceloní incessant avui reposa al cementiri de Mollet. La vida ens porta, a vegades, com un riu, per allà on vol, i a vegades, per amor, per on volem.

PENSA

MENTS

108
Francesc Prat

112
Mar Camps

110
Xavier Cortadellas

110
Roser Adroher

114
JMa Uyà

Francesc Prat

Escriptor
i poeta

“Junto a este río”

El número 63 de *La Llera*, el de l'hivern d'enguany, ha estat de consolidació i millora, una mostra més de com la vida als pobles pot organitzar-se amb eficiència, qualitat i creativitat. Cal agrair especialment als que han fet possible que Cervià de Ter, Juià, Sant Martí Vell i Madremanya s'hagin afegit a les històries que van esdevenint mentre el Ter llisca cap a la Gola, davant de les Medes.

En aquest número, hi col·labora en Gerard Oliver amb l'article "Cervià de Ter vol tornar a sortir als mapes", il·lustrat amb unes fotografies de l'església

del monestir de Santa Maria, restaurat amb respecte com les seves antigues dependències, edificades entorn del claustre. La lectura d'aquest article és el motiu pel qual ara passejo amb el llibre de Juan Luis Panero *Antes que llegue la noche*, en el qual podem llegir "Cervià de Ter (relectura de Antonio Machado)", una evocació dels últims dies de l'autor de *Campos de Castilla*, quan amb molts altres vençuts anava cap a l'exili, poc abans de morir de tristesa i cansament a Cotlliure, ja ben a prop. Soc al castell de Cervià, un model de ruïna ben conservada que al·ludeix bé al seu passat i ens connecta amb el territori fèrtil d'aquesta ribera esquerra del Ter. Llegeixo:

*Aquí fue o pudo ser, es igual,
en este caserón que aún se levanta,
absurdo y gris como un abrigo viejo.
Cerca del río, húmedos chopos, arcos de álamos
-Soria, tan cerca, tan lejos-. Un hombre silencioso
hace escueto balance de su vida...*

El primer vers, "Aquí fue o pudo ser, es igual", fa referència a la casa senyorial, avui Museu Raset, on Antonio Machado, camí de l'exili, va refugiar-se els dies 24, 25 i 26 de gener de 1939.

Els alts, com el castell on soc ara, o la muntanya dels Àngels, que tinc al davant, amb Sant Martí, Madremanya i Juià a la falda, tres pobles que els seus veïns envegem per la seva bellesa i la seva elegància, solen estar relacionats amb la defensa, com el castell arruïnats on soc, i l'espiritualitat, com el santuari dels Àngels, que tinc al davant. Amb una civilització intel·ligent i una espiritualitat nascuda del desig de sentit i llum que gairebé tots els humans portem a dins, no hi hauria guerres ni violència, penso.

El poema és un homenatge a un home bo, un escriptor ben reconegut per la sensibilitat i l'originalitat de la seva obra:

*Junto a este río que, contaminado, sigue pasando
hacia la mar, hacia la nada,
le despido y le nombro, recordando,
repitiendo, unas pocas palabras verdaderas.*

Recordar en aquest paisatge, ara tan esplendent, en un matí de maig, amb tantes semblances evidents amb els paisatges dels seus poemes, i pensar en les

últimes llums que tingueren els seus dies, corprèn.

La Maria Puig col·labora en aquest mateix número de *La Llera* amb el seu article "Una mica de pila de terra" (la història d'un refugiat de la Guerra Civil enterrat anònimament a Madremanya). La mateixa guerra, el mateix horror, una altra dels milers i milers de víctimes de la manca d'intel·ligència i empatia dels que tenen el poder en un moment de la història, que fa que hi hagi enfrontaments necis i funestos. La soledat, el sentit de fracàs que devien sentir tots ells els devia ser insuportable: els recordem com a Antonio Machado, W. Benjamin o Carles Rahola, o anònims com el refugiat de Madremanya. Ara, a tots ells, que els recordem o no, ja els és ben indiferent. Però aquest número 63 de *La Llera*, des de la seva portada, amb evident evolució cap a la igualtat, i tots els seus articles, fotografies i colors són un impuls per continuar *indesinenter*, malgrat tots els fracassos i errors del passat i del present, per cercar el sentit, la creativitat, l'evolució cap a una societat intel·ligent i més justa que tingui les qualitats morals capaces d'evitar que aconseguixin el poder "trepadores y cucañistas, sin otro propósito que el de obtener ganancia y colocar parientes". Polítics que "pretenden hacer [la política] sin vosotros y, naturalmente, contra vosotros" (A. Machado, Juan de Mairena). També perquè "para nosotros, defender y difundir la cultura es una misma cosa: aumentar en el mundo el humano tesoro de conciencia vigilante" (A. Machado, discurs pronunciat a València en la clausura del Congrés Internacional d'Escriptors, 1937) ❀

Mar Camps

Periodista

Vides al ras

Deixar enrere el teu país, sobreviure a dos grans cementiris anònims que són el desert del Sàhara i el mar Mediterrani, per fi trepitjar Europa i anar a parar al campament de tendes de San Ferdinando: una mena d'abocador de somnis perduts. En aquest poble calabrès, al sud d'Itàlia, malviuen centenars de migrants que treballen recollint taronges, mandarines, cítrics en general. Venen a fer temporada, entre els mesos d'octubre i març, i troben aixopluc durant uns quants mesos en barraques envoltades de deixalles que ningú recull. No hi ha llum, sí fogueres en cubells i fumèrria de plàstics que cremen. Tampoc aigua calenta. Les administracions se'n renten les mans: diuen que se'ls han acabat els fons.

L'Alice Tarzariol, de l'ONG Medici per i Diritti Umani, m'acompanya a visitar el camp. Una tarda de febrer, és fosc passades les cinc de la tarda, la gent va arribant de treballar amb bicicleta, pedala que pedalaràs. Entre 300 i 350 persones, fa de mal comptar, habiten el poblat. Són homes, d'entre 20 i 40 anys, provenen de l'Àfrica Occidental: Gàmbia, Costa d'Ivori, Ghana, Senegal, Mali, Nigèria... Tots ells, negres. Els negres, diguem-ho clar, segueixen sent els damnats de la història. Entre les fileres de tendes, una perruqueria, una parada

amb roba de segona mà, un bar on venen te calent i refrescos, un taller de bicicletes i una tenda que fa de mesquita. Una ovella que al primer cop d'ull sembla dissecada, de tan seca, fa un esgarip. Lligada ben arran del coll amb un cordill. Crec que crida "salveu-me!". La mataran i la vendran a la carnisseria que tenen al fons de tot.

Els temporers són explotats laboralment. "El problema rau en la dificultat per rebel·lar-se. Si es rebel·len, perden l'oportunitat de treballar durant aquest període de l'any. Prefereixen treballar per 25 o 30 euros al dia, sense contracte o amb contractes no regulars, que denunciar. Només es rebel·len quan s'adonen que els contractes són indispensables per obtenir un permís de residència", diu l'advocat Francesco Penna. Tenen problemes de salut mental i, quan cau la nit, molts beuen, i mira que són musulmans. "Abans morts que tornar al nostre país amb les mans buides", pensen.

Sembla que a ningú li importa la vida de les persones que recullen les fruites que després ens menjarem. Com si les taronges caiguessin del cel. I, malgrat tot, hi ha esclètxes, hi ha resistència, hi ha alternatives a petita escala. M'ho va ensenyar en Giuseppe Pugliese, de l'ONG SOS Rosarno. Tot i que no justifica els petits productors per l'explotació dels treballadors, en Giuseppe culpa les grans multinacionals: "Un petit productor no pot negociar amb el director d'un gran supermercat per fixar el preu de 50 cèntims per 1 quilo de taronges. L'empresari et diu 15 cèntims perquè la gran distribució estableix el preu de la fruita. El productor opta per estalviar despeses amb el sou dels treballadors, sobretot si tenen una necessitat desesperada de treballar i de poder tenir els documents." La cooperativa d'en Giuseppe, que es dedica a la recollida de taronges a Gioia Tauro, garanteix unes bones condicions laboral als seus treballadors: "No estem obligats a vendre allò que produïm a la gran distribució. Nosaltres venem a una cooperativa de consum crític, a persones que decideixen gastar-se els diners i comprar menjar, béns i serveis d'una manera conscient."

La vida a San Ferdinando és aspra com la dels camps de refugiats, els centres d'internament, els camps de concentració. D'Idomeni, a la frontera grega, a Tindouf, al desert del Sàhara; del camp de Ribesaltes, a la Catalunya del Nord, a San Ferdinando. He trepitjat molts camps i tots fan la impressió d'un no-lloc: prop d'un port, d'una zona

industrial, de fàbriques desballestades, sempre a la quinta forca, que tant pot ser aquí com a tants altres llocs del planeta. Llocs al ras: el vent campa per on vol en terrenys sense ni una muntanya protectora, ni un riu per distreure's, ni una ombra per passar la calor o resguardar-se de la pluja.

I sempre em faig la mateixa pregunta: com es pot suportar viure als llimbs d'un temps mort? Com una revelació, un dia, se'm va aparèixer el llibre *L'home a la recerca del sentit*, de Viktor E. Frankl, psiquiatre i ex-pres d'Auschwitz. Antics presos de camps de concentració nazi, com relata Frankl, compartien aquesta visió: "El que en realitat aclaparava més el pres era el fet que en general no sabia quant de temps romandria encara al camp de concentració. No hi havia cap data d'alliberament [...] L'experiència d'un camp de concentració es pot definir com 'una existència provisional sense termini.' Sense banalitzar l'horror dels camps d'extermini nazi, aquesta frase també reflecteix la situació de les persones que avui truquen a les portes d'Europa: la seva vida és un parèntesi fins que aconseguen els papers o tornen a casa. Frankl deia que, més enllà dels que s'abandonaven amb un "tot és absurd", hi havia presos que conquerien petites victòries interiors dia rere dia. La seva vida a la intempèrie encara tenia un perquè per suportar totes les desil·lusions possibles.

Penso en els refugiats ucraïnesos que fa poc que viuen a la Casa Feliu del carrer Major de Celrà. En els sahrauís, oblidats, al desert d'Algèria. En com en som, d'injustos: no totes les persones refugiades o migrants són ben acollides. Recordo que, fa tres anys, alguns veïns van posar el crit al cel perquè es volia obrir un centre de menors emigrats sols al casc antic de Celrà. I que curiosa la paraula, el verb, l'adjectiu migrar! Serveix per parlar dels ocells que emprenen el vol cap a regions més càlides, per referir-se a les persones que marxen del seu país. L'adjectiu migrat o migrada s'utilitza per a aquelles plantes que es marceixen abans d'hora; per als malalts que, a poc a poc, es van consumint; per a aquelles persones que es moren d'enyorament per amor o per tornar a la pàtria. L'exili d'uns i altres tan sols és l'inici d'un llarg camí de retorn cap casa 🌸

Xavier Cortadellas

Editor,
escriptor
i periodista

La Poalanca

Una vegada, un home que fa anys que és mort va dir al seu net que, “si passava per Sant Martí Vell, no se’n descuidés d’aturar-se un moment i mirar les poalanques”. Aquell net era amic meu, tenia tretze anys llavors, i, si va parlar de Sant Martí Vell amb el seu avi, va ser perquè per Setmana Santa havia d’anar uns dies a fer un campament escolta a Madremanya. Jo també hi vaig anar, en aquell campament. En total érem sis nois, tots de tretze anys: el primer cop que marxàvem tots sols de casa, sense ningú que fos més gran que nosaltres. Però com que el càncer atrapa qui atrapa i fa uns anys que aquell amic meu també és mort, millor que comenci de nou.

Una vegada, l’Arcadi Follia, que fa molts anys que és mort, va dir a en Jordi Follia, el seu net, que, “si passava per Sant Martí Vell, no se’n descuidés d’aturar-se un moment i mirar les poalanques”. L’Arcadi era de Sant Sadurní. Si no ell, el seu pare havia nascut a Can Follia de Muntanya, un mas que fa també molts anys que és venut, que està tancat pels quatre costats i que avui és l’única casa d’un veïnat anomenat Arades, un nom que deu fer un segle que s’ha perdut. O potser en fa molts més. Aneu a Sant Sadurní de l’Heura i pregunteu per Arades!

En Jordi ens ho va explicar una setmana més tard. Just acabàvem d’arribar a Madremanya, el primer dia

dels quatre que va durar el campament. Cap de nosaltres no sabia tampoc què era una poalanca.

–Una què?

–Una poalanca. És com un pou que no és ben bé un pou.

–T’entenc, però no t’entenc.

–Sí, un pou d’on fan sortir l’aigua sense una corriola.

–La criden?

–Hi ha una barra vertical que té un contrapès, gràcies a aquest contrapès poden treure-la.

Ni ell mateix no s’hi aclaria. No és pas la primera vegada que parlo de les poalanques, però sí que em sembla que és el primer cop que ho faig a *La Llera del Ter*.

Recordo aquells quatre dies a Madremanya de la Setmana Santa de l’any 1970. Vam anar a veure el capellà. Volíem fer-li una entrevista, com havíem fet en un altre campament. Nosaltres érem periodistes *avant la lettre*. Parlo d’un temps en què allò escrit tenia un valor irrefutable. Quan les paraules canviaven el món. O ens ho pensàvem.

–De quina comarca és Madremanya?

–No se sap. N’hi ha que diuen que som de l’Empordà i altres, del Gironès.

–I vostè què hi diu?

–Jo no em pronuncio.

–Però bé deu tenir el seu parer.

–En això estic a favor del que digui la majoria.

Vam preguntar-li pels obrers.

–No n’hi ha.

Pels pagesos.

–Tothom.

Pels immigrants.

–Immigrants?

–Gent que parli en castellà.

–No n’hi ha tampoc cap família.

–Cap?

–Cap ni una.

–I el castellà?

–Què passa amb el castellà?

–On l’aprenen?

–Al col·legi o a la televisió.

Al col·legi, el castellà era al cent per cent de les classes. Res de percentatges, com volen ara els espanyols d’Espanya. Ni rastre, doncs, del “respeto lingüístico”, que la Inquisició ja sabem com funciona. A la *tele*, també. El castellà, vull dir. Al cent per cent. Com avui, encara, a tants i tants altres llocs. Però jo ara què els explico?

Després de sopar, la gent de Madremanya sortia una estona a veure la televisió en una sala comuna del poble. Si més no, algunes nits. Sobretot, quan jugava el Barça. Els més joves també anaven al bar. En deien Can Genís, era l’únic bar del poble. Bé: bar, botiga i no sé quantes coses més. Naturalment, aquella nit nosaltres també vam anar-hi. Ja érem grans. Tretze anys! Sense pares i sense ningú que pogués manar-nos. No hi havia qui ens natgés, tal com deia el doctor Godo amb aquell català que avui ja no es parla. Sí, érem els reis del mambo.

–Em posarà una Coca-Cola?

–Una per a tots?

–Sis. En posi sis.

I tots comptant els calés que teníem entre tots ple-gats, perquè havíem fet una caixa comuna. *Way of life of Madremanya*.

Al nostre voltant hi havia un xivarri de mil dimonis, de ca l’ample, com dèiem. Homes homes i homes.

De dona, entre mitja i cap. La mitja era a l’altre costat del taulell. I encara, potser m’ho estic inventant.

Vaig acabar parlant amb un home que em semblava gran. Devia tenir vint-i-pocs anys. Molts anys després, però molts i molts anys després, vaig saber que aquell home era en Narcís Teixidor. Tothom li deia Marçal.

–Si en aquells anys, a Madremanya, algú et va parlar d’en Pau Vila, probablement era jo.

–A Can Genís, l’any setanta, em vas dir que, quan va fer la divisió comarcal de Catalunya, en Pau Vila no sabia on posar Madremanya. Ell preguntava a la gent on anava a mercat.

–A Girona i a la Bisbal –li deien.

–I al metge?

–A Girona i a la Bisbal.

–I a ballar?

–A Girona i a la Bisbal.

–Però on aneu més? –els va acabar preguntant en Pau Vila.

–A tots dos llocs –li van contestar.

–I al final Madremanya va caure del cantó del Gironès.

–Això et vaig dir?

–Sí. Això em vas dir. I també et devia preguntar si sabies què era una poalanca.

–No ho recordo.

–Però ho saps?

–I tant si ho sé! A casa en tinc una.

–Què dius ara?

Vam anar-la a veure.

Això devia ser cap a mitjan anys noranta. Avui ja no hi són. Ni la poalanca, ni en Marçal.

Però ara que me’n recordo, potser en dèiem poalanca?

L’endemà vam anar en bicicleta fins a Girona. Vil·lers. Madremanya. Bevià. La Vilosa. Sant Martí Vell... No hi havia qui ens natgés!

–Aturem-nos a veure les poalanques!

N’hi havia una, o dues, o tres al costat d’uns horts. Anys a venir, vaig saber de casualitat que allà on les vam veure era a tocar del camp d’en Gimpera. Avui, tampoc no hi són. Ni els horts, ni les poalanques.

Però potser encara en queda alguna a Madremanya.

L’última que hi he vist me la va ensenyar en Pòlit fa ben pocs anys. Era al seu hort. Però avui en Pòlit ja no hi és. Potser hi ha encara la poalanca.

I aquesta és la història de tot de gent i de tot de coses que ja no hi són: de l’Arcadi Follia; d’en Jordi, el meu amic; d’aquell capellà que no vam saber mai com es deia perquè no l’hi vam preguntar; d’aquell televisor en una sala del poble; del bar de Can Genís, l’únic dia que hi vaig anar; d’en Narcís Teixidor, en Marçal; del doctor Godo, que tampoc no hi és i que havia nascut a Montnegre; de les poalanques; de les nostres bicicletes, que només tenien cinc pinyons i un plat; d’en Pòlit i de la poalanca que em va ensenyar no fa pas tant... I, sobretot, sobretot, aquesta és la història de la il·lusió de quan es tenen tretze anys i de quan el món és ample, però al nostre abast perquè es marxa per primer cop sol lluny de casa. Una il·lusió que, per poc que es pugui, hauríem de mirar de no perdre mai, perquè només així, i encara amb sort, només així tindrem la possibilitat de preservar un xic, només un xic, tanta gent com hem conegut i tantes coses com hem arribat a veure ☘

Roser Adroher

Professora de
cultura clàssica

Sensacions de l'Institut de Celrà en 16 haikus

Gegant que batega; de nit
a la ratlla dels ulls
uns fluorescents vigilen.

A 3/4 de vuit
lents moviments dels budells
de dilluns a divendres.

2n A es va omplint i les parets no reculen.
El respatllet de la cadira es clava a l'esquena de M.
com la vergonya de L. mentre presenta el PW.

Q. està atenta: el món s'atura,
les ones blaves de la pissarra
tenen sentit, els ulls se li eixamplen.

Passa un tren, gong zen que ens torna al present.
Torna la veu de C.,
i els planetes del sistema solar.

Els somriures furtius d'A. i N.
aixequen la pols de terra
i la densitat de l'aire de 4tB.

L'avorriment de P. topa amb la finestra tancada,
l'Eastpak de V. carrega la urgència de ser gran i un parell de llibres.
G. reparteix folis blancs, S. reté la llet amb galetes.

T. clava els ulls a les bambes d'I,
M. observa K. mentre dibuixa fractals al llibre d'història,
paintball de 48 mirades en 32 m2.

F., B., D., J. s'empenten per anar a consergeria
i de passada poder beure aigua a la font.
Plaer dels passadissos buits, J.i D. inhalen el zum-zum de 1r E.

Ara totes les lletres de l'alfabet baixen al pati,
Bramul d'aigües braves a l'embut de l'escala.
Un salmó, boquejant, intenta pujar a tancar la classe.

Processó cap a la sala de professors,
refugi, oracle (fulls blaus), i fogons on es cuina.
La taula vessa de papers i complicitat, el llimoner s'ho mira.

El corn de l'última cançó del matí
empeny els peus i la gana.
El laberint es buida d'una glorada.

Les mopos apleguen pilonets de sorra,
papers i pensaments de sota les taules,
el pòsit del matí va caient fins que el sol s'amaga.

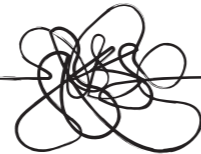
El lema cíclic de cada curs:
primer dia, una fruita que s'obre amb avidesa,
pedaços enrogits de la tardor que ens estalona,

l'hivern descongela entrepans als radiadors,
mar groc de colza que fa embogir la primavera,
olor suada i defici del juny, la pista crema.

Panxa a terra, descans,
som cèl·lules connectades
d'un batec més gran ☘

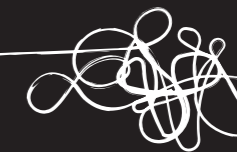
 JMa Uyà

JMa Uyà (1960-2019) poeta,
 assagista, dramaturg i professor
 a l'Institut de Celrà

Mar de Cavalleria

L'última lluna d'estiu
 Il·lumina el mar Cavalleria.
 Demà, a les onze, entrarà la tramuntana
 Segon el pronòstic
 D'aquesta tarda.
 A horabaixa els vaixells
 Tornaven a port
 Sobre un mar llis
 Com la pell d'un nen,
 I els esculls feien grocs i daurats
 Silenciosos.
 A la cala
 L'aigua era com un mirall.
 M'he capussat una estona
 Entre les roques esberlades
 Per contemplar el blau
 Que s'endins a l'infinit.
 Una noia prenia l'últim sol
 Atenta a la seva pell bruna.
 Ja no quedarà ningú, demà.
 Amb la primera escuma
 S'iniciarà l'hivern
 Que ningú escolta,
 I aniran passant les llunes
 Sobre les coses
 Que no sabem ☘

La Llera del Ter
Estiu / 2022
Núm. 64

AJUNTAMENT DE BORDILS

Ajuntament de Celrà

AJUNTAMENT DE CERVIÀ DE TER

AJUNTAMENT DE FLAÇÀ

AJUNTAMENT DE
SANT JOAN DE MOLLET

AJUNTAMENT DE JUIÀ

AJUNTAMENT DE SANT MARTÍ VELL

AJUNTAMENT DE MADREMANYA

AVUI EN DIA Els Xiberta diuen adeu als autocars / El refugi d'Elsa Paretti / Vi volcànic del Montrodó / L'última parada d'Antonio Machado / De Celrà a l'Olimp de Tòquio / **TOT ENRAONANT** Damià Bardera / Denys Blacker / Àngel Surroca / **L'ESPIELL** Els 25 anys de l'Institut de Celrà / **COSES D'ABANTES** El mas Suardell, sis segles de vida a pagès / La carretera contornejada de plàtans / Un país d'aigua / El nom sí que fa la cosa / El Flaçà del segle XIX / La capsa de records de l'avi / **PENSAMENTS** Francesc Prat / Mar Camps / Xavier Cortadellas / Roser Adroher / JMa Uya

